

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үн.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ АКАДЕМИЯСИ**

ОТАЖАНОВ БОБУР АБДУЛЛАЕВИЧ

**ИҚТИСОДИЙ СУД ИШЛАРИНИ ЮРИТИШДА ПРОКУРОР
ИШТИРОКИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

12.00.04 - Фуқаролик процессуал ҳуқуқи. Иқтисодий процессуал ҳуқуқи. Ҳакамлик
жараёни ва медиация

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2023 йил

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD)

Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Отажанов Бобур Абдуллаевич

Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини
такомиллаштириш масалалари 3

Otajanov Bobur Abdullayevich

Issues of improving the prosecutor`s participation in conducting
economic court cases 25

Отажанов Бобур Абдуллаевич

Вопросы совершенствования участия прокурора в экономическом
судопроизводстве 45

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ
List of published scientificworks 50

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
АКАДЕМИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Үн.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУҚУҚНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ АКАДЕМИЯСИ**

ОТАЖАНОВ БОБУР АБДУЛЛАЕВИЧ

**ИҚТИСОДИЙ СУД ИШЛАРИНИ ЮРИТИШДА ПРОКУРОР
ИШТИРОКИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ**

12.00.04 - Фуқаролик процессуал ҳуқуқи. Иқтисодий процессуал ҳуқуқи. Ҳакамлик
жараёни ва медиация

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2023 йил

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2022.2.PhD/Yu594 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме) Илмий кенгаш веб-саҳифасида (www.proacademy.uz) ва «ZiyoNET» Ахборот-таълим порталида (www.ziyounet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:	Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович юридик фанлар доктори, профессор
Расмий оппонентлар:	Самарходжаев Батыр Билялович юридик фанлар доктори, профессор Сайдахмедов Умид Муродович юридик фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент
Етакчи ташкилот:	Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Юристар малакасини ошириш маркази

Диссертация ҳимояси Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 рақамли Илмий кенгаш асосидаги бир марталик Илмий кенгашининг 2023 йил “26” апрель куни соат 15:00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Шаҳрисабз кўчаси, 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

Диссертация билан Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (22-рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Шаҳрисабз кўчаси, 42, e-mail: info@proacademy.uz)

Диссертация автореферати 2023 йил “12” апрелда тарқатилди.

(2023 йил “12” апрелдаги 1-рақамли реестр баённомаси).

К.О. Синдоров

Илмий даражалар берувчи бир марталик
Илмий кенгаш раиси, юридик фанлар доктори,
профессор

Н.А. Азизов

Илмий даражалар берувчи бир марталик
Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар бўйича
фалсафа доктори (PhD), доцент

Ф.Х. Рахимов

Илмий даражалар берувчи бир марталик
Илмий кенгаш қошидаги Илмий семинар
раиси, юридик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳонда иқтисодий тизимнинг самарали фаолият кўрсатиши учун иқтисодий жараёнларда қонунийликни таъминлаш ҳозирги кунда ниҳоятда долзарблик касб этиб бормоқда. The Economist нашрининг 2022 йилда олиб борган дунё иқтисодиётининг келажagini башорат қилувчи таҳлилига қараганда, “1900 йилдан бери жаҳон иқтисодиёти таназулга юз тутди, бу одам бошига ялпи ички маҳсулотнинг ўртача 10 йилда бир марта пасайиши билан белгиланади.”¹ Бу эса иқтисодиёт соҳасида юридик шахслар ва фуқароларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқларини ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш, бу соҳада ҳуқуқ-тартибот ва қонунийликни таъминлашда давлат таъсирининг самарали шакллари ривожлантириш, бинобарин, судларда иқтисодий ишларни кўриш ва ҳал этишда прокуратура органлари иштирокини такомиллаштиришнинг долзарблигини кўрсатади.

Дунёда глобал иқтисодиётнинг тикланиши доимий меҳнат бозори ва таъминот занжири муаммолари ва инфляция босимининг кучайиши шароитида жиддий синовларга дуч келмоқда. БМТнинг 2022 йилги Жаҳон иқтисодий вазияти ва истиқболларига доир маълумотларига кўра, “2021 йилда 5,5 фоизга кенгайганидан сўнг, глобал ишлаб чиқариш 2022 йилда атиги 4,0 фоизга ва 2023 йилда 3,5 фоизга ўсиши прогноз қилинмоқда.”² Бу эса иқтисодиёт соҳасида қонунийликни мустаҳкамлаш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, тадбиркорлик субъектларининг хўжалик фаолиятида юзага келадиган ҳуқуқий вазиятларни ҳал қилиш, иқтисодий судлар томонидан одил судловни амалга оширишни кафолатлаш, суд қарорларининг қонуний, асосли ва адолатли бўлишига эришиш ҳамда қонун устуворлигини таъминлаш мақсадида прокурор иштирокининг асослари, шакллари ва ҳуқуқий мақоми тўғрисидаги масалалар бўйича тадқиқотлар амалга оширишни тақазо этмоқда.

Янги Ўзбекистонни барпо этиш шароитида мамлакатимиз иқтисодий тизимининг самарали фаолият кўрсатиши учун иқтисодий ўзгаришлар жараёнларининг қонунийлигини таъминлаш, судларда давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш прокуратура органлари фаолиятининг стратегик мақсадларидан бири ҳисобланади. Прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишда иштирок этиш институти анъанавий равишда қонун устуворлигига риоя қилиш, иқтисодий соҳадаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва бартараф этишга давлат таъсирини кўрсатиш шакли сифатида қаралади. Давлатимиз раҳбари томонидан “фаровон ҳаётимиз асоси бўлган тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, хорижий инвесторларнинг мамлакатимизда эркин фаолият юритиши учун шароитлар яратиш

¹ Глобал ўсиш секинлашмоқда, лекин ҳали тўхтамайди // <https://www.economist.com/finance-and-economics/2022/05/15/global-growth-is-slowing-but-not-stopping-yet>

² World Economic Situation and Prospects 2022 / 13 January 2022 // United Nations, Department of Economic and Social Affairs Economic Analysis // <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-2022/>

прокуратура органлари томонидан кафолатланиши”³ каби вазифаларнинг белгиланиши ўз навбатида иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини илмий-назарий ва амалий тадқиқ этишнинг долзарблигини кўрсатади.

Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси (2018), Фуқаролик процессуал кодекси (2018), Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги “Прокуратура тўғрисида”ги (2001) ва “Судлар тўғрисида”ги (2021) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 21 октябрдаги ПФ–4850-сонли “Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2018 йил 13 июлдаги ПФ–5482-сонли “Суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш ва суд ҳокимияти органларига ишончни ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2020 йил 24 июлдаги ПФ–6034-сонли “Судлар фаолиятини янада такомиллаштириш ва одил судлов самарадорлигини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги, 2022 йил 28 январдаги ПФ–60-сонли “2022 - 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги, 2023 йил 16 январдаги ПФ–12-сонли “Одил судлов фаолиятини амалга оширишни самарали ташкил этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармонлари, 2017 йил 30 августдаги ПҚ–3250-сонли “Судлар фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ва 2020 йил 3 сентябрдаги ПҚ–4818-сонли “Суд ҳокимияти органлари фаолиятини рақамлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорлари ҳамда мавзуга оид бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган вазифаларни амалга оширишга мазкур диссертация иши муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялари ривожланишининг I. “Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари” устувор йўналишига мос келади.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштиришнинг айрим масалалари бир қатор процессуалчи олимлар томонидан тадқиқ этилган. Жумладан, Ш.Шорахметов, С.Якубов, М.Азимов, Э.Эгамбердиев, М.Мамасиддиқов, З.Эсанова, Д.Хабибуллаев, Ф.Отахонов, Ф.Ибратова, М.Тожибоев, С.Марипова, Ҳ.Қўчқаров, И.Салимова, О.Пирматов ва Қ.Авезовлар томонидан мазкур мавзунинг айрим жиҳатлари асосан дарслик ва ўқув қўлланмалар доирасида очиб берилган. Жумладан, Ш.Шорахметов ўз дарслигида прокурорнинг хўжалик процессида иштирокига дахлдор масалаларни баён этган. Қ.Авезов эса иқтисодий процессда тарафлар

³Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг кенгайтирилган йиғилиши бўлиб ўтди // <https://president.uz/uz/1470>

иштирокини таҳлил қилиш баробарида ушбу шахслар билан прокурор ўртасидаги нисбатга ҳам муурожаат қилган. Бироқ, таҳлиллар мамлакатимиз ҳуқуқшунос олимлари томонидан асосан прокурорнинг фуқаролик процессидаги иштирокига доир тадқиқотлар амалга оширилганлигини кўрсатади. Фуқаролик процессида прокурор иштирокига доир махсус тадқиқотлар Э.Эгамбердиев, М.Мамасиддиқов, М.Каримов, Н.Мирахмедова, Ш.Шайзаков ва У.Шамшидинов томонидан амалга оширилган.

Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг процессуал масалалари асосан хорижий давлатлар олимлари (Н.С.Ефремов, Л.Ю.Егорова, А.А.Ковалев, Т.И.Отческа, А.М.Синякина) томонидан ўрганилган. Хусусан, рус олимларидан Н.С.Ефремов прокурорнинг цивилистик процессуал қонунчилигидаги иштирокини ҳуқуқий тартибга солиш муаммоларини, прокурорнинг арбитраж муҳокамасида иштирок этишининг асосларини ҳамда замонавий арбитраж жараёнида прокурор иштирокини моделлаштиришнинг назарий-амалий жиҳатларини тадқиқ этган. Л.Ю.Егорова эса хусусий ва оммавий ҳуқуқни тартибга солишнинг назарий ва амалий жиҳатлари ҳамда судда жамоат манфаатларини ҳимоя қилишнинг мунозарали масалаларини ўрганган. А.А.Ковалев эса арбитраж судлари томонидан ишларни кўришда прокурор иштирокининг тарихий ва ташкилий жиҳатларини, прокурорнинг арбитраж муҳокамасида иштирок этишининг асослари ва шакллари ҳамда прокурорнинг айрим тоифадаги ишларининг кўрилишида иштирок этиш билан боғлиқ масалаларни тадқиқ этган. Т.И.Отческа ўзининг диссертация ишида иқтисодий манфаатларни таъминлашнинг ҳуқуқий масалаларини, давлатнинг иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш соҳасидаги қонунларни амалга ошириш механизмининг муҳим элементи сифатида прокурор назоратининг ўзига хос жиҳатларини, давлатнинг иқтисодий манфаатларини арбитраж судида ҳимоя қилишда прокурор иштирокини ташкил этишнинг ҳуқуқий ва услубий муаммоларини яқин ва узоқ хорижий мамлакатлар қонунчилигини қиёсий-таҳлил қилиб ўрганган. А.М.Синякина эса тўловга лаёқатсиз (банкротлик) ишларда прокурор иштирокининг айрим жиҳатларини тадқиқ этган. Шунингдек, Ю.Лутченко, А.А.Ковалев, И.Ю.Русских, Т.Н.Пушкина, С.С.Клеценко, А.А.Власов, Е.В.Константинова ва Е.Ю.Резник каби олимлар ўз асарларида судларда прокурор иштирокининг ҳуқуқий аҳамияти тўғрисида турли хил баҳс-мунозарага киришишган.

Беларуслик олим И.Э.Мартыненко томонидан корхоналарнинг ҳуқуқлари, давлат ва жамият манфаатларини прокурор томонидан судда ҳимоя қилиш масалалари ўрганилган.⁴

Хорижий давлатларда иқтисодий судларда прокурор иштироки билан боғлиқ масалалар бўйича махсус тадқиқотлар амалга оширилмаган бўлса-да, бироқ халқаро арбитраж судида иш юритиш билан боғлиқ масалаларда кўплаб тадқиқотлар амалга оширилган. Хусусан, Манчестер университетида Nahal Allahhi томонидан “Халқаро арбитраж судида иштирок этишни

⁴Мазкур олимлар асарларининг тўлиқ рўйхати диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

оптималлаштириш”,⁵ Торонто университети юридик факультетида Assel Kazbekova томонидан “Арбитраж судида учинчи шахсларнинг иштироки,⁶ Истанбулда Ömer SEVER томонидан “Судьяларнинг мустақиллиги ва прокурор кафолати”⁷ мавзусида докторлик диссертациялари устида иш олиб борилган ва ушбу тадқиқотларда судларда прокурор иштироки турли даражада ўрганилган.

Аммо иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокига доир масалалар Ўзбекистон қонунчилиги асосида яхлит тарзда тадқиқ этилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги.

Диссертация мавзуси Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академиясининг илмий тадқиқот ишлари режасига мувофиқ “Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги илмий йўналиш доирасида амалга оширилган (2020-2023 й.).

Тадқиқотнинг мақсади иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштириш масалалари бўйича илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

Ўзбекистонда иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг ҳуқуқий асослари ва унинг ривожланишини тадқиқ этиш;

судларда иқтисодий ишларнинг кўрилишида прокурор иштирокининг илмий-назарий асосларини таҳлил қилиш;

иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштироки шаклларини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилиш ва мазмун-моҳиятини очиқ бериш;

прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритиш жараёнидаги ҳуқуқий ҳолати ва унинг процессуал хусусиятларини аниқлаш;

иқтисодий судларда прокурор иштирокини чеклашнинг асослари ва сабабларини таҳлил қилиш;

иқтисодий судларнинг қарорларини қайта кўриш босқичида прокурорнинг процессуал фаолияти ва амалиётини таҳлил қилиш;

давлат мулкни ҳимоя қилиш билан боғлиқ ҳамда тўловга лаёқатсиз деб топиш тўғрисидаги ишларни судда кўришда прокурор иштирокининг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш;

Ўзбекистонда прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишда иштирокини такомиллаштиришга қаратилган илмий-амалий асосланган таклифлар ишлаб чиқиш.

⁵ The optimization of court involvement in international commercial arbitration. A thesis submitted to the University of Manchester for the degree of Doctor of Philosophy in the Faculty of Humanities 2016 Nahal Allahhi School of Law // https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/54588209/FULL_TEXT.PDF

⁶ The Participation of the Third Parties in the Arbitration Proceedings by Assel Kazbekova. A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Master of Laws (LLM) Faculty of Law University of Toronto // https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/42979/14/Kazbekova_Assel_201311_LLM_thesis.pdf

⁷ T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi Hâkim Bağımsızlığı ve Savcılık Teminatı Danışman Prof. Dr. Zehrettin ASLAN Hazırlayan Ömer SEVER 2502553733 İstanbul 2007 // <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/43120.pdf>

Тадқиқотнинг объекти сифатида иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштириш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар олинган.

Тадқиқотнинг предмети Ўзбекистон Республикасида иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг процессуал масалалари билан боғлиқ муносабатларни ҳуқуқий тартибга солувчи қонунчилик, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, хорижий мамлакатлар тажрибаси ҳамда юридик илм-фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар ва илмий-назарий қарашлар ташкил этади.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот олиб боришда тарихий, қиёсий-ҳуқуқий, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, социологик (анкета сўровлари), статистик маълумотлар таҳлили, қонун ҳужжатларини илмий шарҳлаш, кузатув, ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш каби усуллардан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагиларда кўринади:

Иқтисодий судларда ишларнинг кўрилишида прокурор иштирокини кенгайтириш мақсадида прокурор давлат мулкини бошқа шахснинг қонунсиз эгалигидан талаб қилиб олиш, битимларни ҳақиқий эмас деб топиш, уларнинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш тўғрисида иқтисодий судга даъво тақдим этиш ҳуқуқига ҳеч қандай тўсиқларсиз эга бўлиши асослантирилган;

иқтисодий процессуал қонун ҳужжатларини такомиллаштиришнинг муҳим йўналишларидан бири сифатида ишни кўраётган судьяга ишда прокурор қатнашишини зарур деб топган ҳолларда ушбу ишда прокурор иштирок этиши шартлигини қонунчиликда назарда тутиш асослантирилган;

давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш, тўловга қобилиятсизлик жараёнидаги ноқонуний хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш, иқтисодий судларда тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун юридик, биринчи навбатда, маъмурий ва жиноий жавобгарликни аниқлаш ва уни амалга ошириш мақсадида тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларни судда кўрилишида прокурорнинг иштирок этиш зарурати асослантирилган;

прокуратура органларининг фуқаролар, юридик шахслар, давлат ва жамият манфаатларини судда ҳимоя қилинишини ҳамда прокурорнинг конституциявий ҳуқуқлари ва ваколатларини амалга ошириш механизминини таъминлаш мақсадида Иқтисодий процессуал кодекснинг 49-моддаси учинчи қисмидан “прокурор бошқа шахсларнинг аризалари билан қўзғатилган ишнинг муҳокамасида ўз ташаббуси билан иштирок этиши мумкин эмас”лиги ҳақидаги нормани чиқариб ташлаш таклифи асослантирилган;

банкротлик тўғрисидаги иш бўйича тузилган келишув битими тарафларининг ҳуқуқларини прокурор таъсир чоралари орқали ҳимоя қилинишини ҳамда ушбу жараёнда қонунийликни таъминлаш мақсадида банкротлик тўғрисидаги иш бўйича тузилган келишув битимини тасдиқлашни рад этиш тўғрисидаги ажрим устидан прокурорнинг апелляция тартибида протест келтиришга ҳақли бўлишини қонунчиликда назарда тутиш таклифи асослантирилган;

судлар томонидан апелляция шикоятини (протестини) асоссиз қайтарилишининг олдини олиш, суд қарорларидан норози бўлган шахслар ҳуқуқларининг юқори судлар томонидан ҳимоя қилиниши таъминлаш мақсадида апелляция шикоятини (протестини) қайтариш асосларининг рўйхати тугаллиги ва кенгайтирилган тарзда талқин қилинишига йўл қўйилмаслиги ҳақида Олий суд Пленуми қарорида тушунтириш бериш таклифи асослантирилган;

қонуний кучга кирган суд ҳужжатларини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўриш жараёнида прокурор иштирокини таъминлаш мақсадида прокурор ўзи иштирок этган иш бўйича қабул қилинган суд ҳужжатини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўриш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиши мумкинлиги ҳақида Олий суд Пленуми қарорида тушунтириш бериш таклифи асослантирилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат;

Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунига ҳамда ИПКга давлат манфаатига оид ишларнинг кўрилишида прокурор иштирок этишини назарда тутувчи нормаларни киритишга доир таклифлар асослантирилган;

иқтисодий судларнинг давлат ва жамият манфаатларига дахлдор бўлган қарорлари устидан прокурор апелляция ва кассация тартибида протест келтириш борасидаги ҳуқуқларини кенгайтиришга оид таклифлар асослаб берилган;

ИПКда иқтисодий судларга даъво аризасини (аризани) тақдим этиш борасидаги ваколатларини аниқ белгилаш ва прокурорнинг қайси тоифадаги ишларда судга даъво ариза (ариза) киритиши билан боғлиқ нормаларни процессуал қонунчиликда белгилаш таклифи асослантирилган;

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2015 йил 17 ноябрдаги “Иқтисодий судларда ишлар кўрилишида прокурор иштирокининг самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги 125-сонли буйруғида прокурорнинг иқтисодий процесда иштирок этиши шарт бўлган ишлар тоифасини кенгайтиришга қаратилган таклифлар асослантирилган;

иқтисодий судларда ишларни прокурор иштирокида кўришда суд амалиётида юзага келаётган масалаларни ҳал этиш, шунингдек, қонун нормалари бир хилда ва тўғри қўлланилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми томонидан “Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг айрим масалалари тўғрисида”ги қарорини қабул қилиш таклифи асослантирилган ҳамда “Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг айрим масалалари тўғрисида”ги қарор лойиҳаси ишга илова қилинган;

суд ишда прокурор иштирок этиши зарур деб топган ҳолларда прокурор иштирок этиши шартлигини ҳамда қонунда назарда тутилган вазифаларни бажариш мақсадида иш бўйича фикр бериш учун процесга киришишга ҳақли эканлигини назарда тутувчи нормани ИПКга киритиш таклифи ишлаб чиқилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги миллий қонун нормалари, хорижий давлатлар тажрибаси, қонунни қўллаш амалиёти, социологик тадқиқотлар, статистик маълумотларни таҳлил қилиш натижалари умумлаштирилган ва тегишли ҳужжатлар орқали расмийлаштирилганлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти илгари сурилган таклифлар ва илмий хулосалардан иқтисодий ишларни судда кўришда прокурор иштирокининг процессуал масалаларининг назарий асосларини такомиллаштиришда ҳамда судда иқтисодий ишларни кўришда прокурор иштироки самарадорлигини оширишда инobatга олиниши мумкинлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти баён қилинган материаллардан иқтисодий процессуал ва фуқаролик процессуал ҳуқуқи, иқтисодий судларда прокурор ваколатини таъминлаш ва бошқа махсус модулларни ўқитишда, мавзуга оид илмий-тадқиқот ишлари олиб боришда, Бош прокурорнинг тегишли буйруқлари ва қонун ижодкорлиги жараёнида фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштириш масалалари таҳлили бўйича олинган илмий натижалар асосида:

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси томонидан ишлаб чиқилган Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси лойиҳасининг 49-моддаси учинчи қисмини “Прокурор давлат мулкани бошқа шахснинг қонунсиз эгалигидан талаб қилиб олиш, битимларни ҳақиқий эмас деб топиш, уларнинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш тўғрисида иқтисодий судга даъво тақдим этиш ҳуқуқига эга. Қонунда назарда тутилган ёки суд ишда прокурор қатнашиши зарур деб топган ҳолларда ишни кўришда прокурор иштирок этиши шарт” таҳририда баён этишида ўз ифодасини топган (Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг 2022 йил 14 августдаги 27/2-191-22-сон далолатномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши прокурор томонидан давлат ва жамият манфаатларини судда самарали ҳимоя қилинишини таъминлайди;

“Банкротлик тўғрисидаги иш бўйича тузилган келишув битимини тасдиқлашни рад этиш тўғрисидаги ажрим устидан апелляция тартибида протест келтирилиши) мумкин” деган таклифнинг Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 2021 йил 20 апрелдаги “Судлар томонидан иқтисодий ишларни апелляция тартибида кўриш амалиёти тўғрисида”ги 16-сон Қарори 14-бандига киритилишида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 2022 йил 17 августдаги 11-24-22-сон далолатномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши банкротлик тўғрисидаги иш бўйича тузилган келишув битими томонларининг ҳуқуқларини прокурор таъсир чоралари орқали ҳимоя қилинишини кафолатланишига хизмат қилган;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2021 йил 20 апрелдаги “Судлар томонидан иқтисодий ишларни апелляция тартибида кўриш амалиёти тўғрисида”ги 16-сон Қарори 11-бандига “ИПК 269-моддаси

биринчи қисмида назарда тутилган апелляция шикоятини (протестини) қайтариш асосларининг рўйхати тугал бўлиб, кенгайтирилган тарзда талқин қилинишига йўл қўйилмайди” деган тушунтиришнинг киритилишида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 2022 йил 17 августдаги 11-24-22-сон далолатномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши судлар томонидан апелляция шикоятини (протестини) асоссиз қайтаришнинг олдини олиш баробарида суд қарорларидан норози бўлган шахслар ҳуқуқларининг юқори судлар томонидан ҳимоя қилиниши, қўйи судлар йўл қўйган камчиликларни бартараф этилишига хизмат қилган;

ишда иштирок этувчи прокурор ишда иштирок этувчи шахс ҳисобланганлиги боис, у ҳам ўзи иштирок этган иш бўйича қабул қилинган суд ҳужжатини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўриш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилиши мумкинлиги ҳақидаги тушунтириш Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2021 йил 20 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми ва Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг айрим қарорларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги 18-сонли қарор билан Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2003 йил 25 июлдаги “Қонуний кучга кирган суд ҳужжатларини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўришда иқтисодий процессуал қонун ҳужжатларини қўллаш бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 111-сонли қарори 1-бандида ўз ифодасини топган (Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 2022 йил 17 августдаги 11-24-22-сон далолатномаси). Ушбу таклифнинг қабул қилиниши қонуний кучга кирган суд ҳужжатларини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўриш жараёнида прокурор иштирокини таъминлашга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 7 та илмий анжуманда, жумладан, 3 та халқаро ва 4 та республика илмий-амалий конференция ва илмий семинарларда муҳокамадан ўтган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича жами 12 та, жумладан 1 та монография, 3 та халқаро ва 4 та республика илмий-амалий конференция тўпламида, 4 та илмий журналларда (шундан, 1 таси хорижда) мақола чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация тузилиши кириш, 8 та параграфни қамраб олган 3 та боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 151 бетни ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертация ишининг **кириш (диссертация аннотацияси)** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблик даражаси ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига мослиги, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик

даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ҳамда уларнинг илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилинганлиги, апробацияси, натижаларининг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритилган.

Диссертациянинг **“Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини амалга оширишнинг назарий ва ҳуқуқий асослари”** деб номланган биринчи бобида мамлакатимиз иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг ҳуқуқий асослари ва унинг ривожланиши, судларда иқтисодий ишларни юритишда прокурор иштирокининг назарий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш масалалари тадқиқ этилган.

Диссертант иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокига оид миллий ва хорижий давлатлар (Россия, Қозоғистон, Беларусь) қонунчилигини қиёсий таҳлил қилган ҳолда ушбу давлатларнинг хўжалик процессуал қонунчилигида прокурорларнинг айнан қайси ишларда иштирок этиши ва қайси тоифадаги ишларда прокурор судга даъво ариза (ариза) билан мурожаат қилишга ҳақли эканлиги аниқ белгиланганлигини ижобий тажриба сифатида миллий қонунчиликка жорий этишни таклиф қилади. Ушбу таклиф шунингдек, 2018-2022 йилларда судларда кўрилган ишлар таҳлили асосида иқтисодий судларда прокурорлар асосан давлат манфаатига оид ишларда иштирок этиб келганлиги, биринчи инстанцияда кўрилган жами 613.279 та ишнинг 7,8 фоизида (48.174 тасида), яъни давлат манфаатига оид ишларда прокурорлар иштирок этиб, прокурорларнинг апелляция (574 та), кассация (1.417 та) ва назорат (162 та, 2021 йилгача) протестлари асосида судларнинг жами 2.153 та ноқонуний қарорлари бекор қилинган ёки ўзгартирилганлиги, судларнинг давлат фойдасига 17,5 млрд. сўм солиқ, божхона ва бошқа тўловлар, 215 млрд. сўм коммунал ва 1,7 млрд. сўм кредит қарзларини ундириш талабларини рад этиш ҳақидаги қарорлари прокурорларнинг протестларига асосан бекор қилиниб, давлат манфаатлари ҳимоя қилинганлиги билан асослантиради.

Муаллиф ҳуқуқшунос олимларнинг хулосалари, ҳуқуқни қўллаш амалиёти таҳлили, респондентлар ўртасида ўтказилган ижтимоий сўров натижалари ва хорижий давлатларнинг қонунчилик тажрибаси асосида мамлакатимиз ИПКни такомиллаштиришнинг кейинги босқичида ишларни иқтисодий судларда кўрилишида прокурор иштирокини кенгайтириш талаб этилишини, зеро, давлатнинг иқтисодий манфаатларини судда ҳимоя қилишда прокурор иштирокига оид хорижий давлатлар тажрибасини ўрганиш борасида махсус тадқиқот ишларини амалга оширган олимлар ҳам прокурорнинг давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилишдаги ролини юқори баҳолаганлигини таъкидлаб, Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунига ҳамда ИПКга давлат манфаатига оид ишларнинг кўрилишида прокурор иштирок этиши шартлигини назарда тутувчи нормаларни киритиш мақсадга

мувофиқлиги хусусида асослантилган таклифларни илгари суради.

Диссертант иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг ҳуқуқий асосларини таҳлил қилиш натижасида бу борадаги қонунчиликнинг ривожланишини қуйидаги босқичларга ажратади: Биринчи босқич - истиқлолнинг дастлабки йилларидан то Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (ХПК) тасдиқлангунга қадар бўлган босқични ташкил этади (1991-1993 й.й.). Иккинчи босқич 1993 йилнинг 2 сентябрида Ўзбекистон Республикасининг биринчи ХПК амалга киритилган ва янги ХПК қабул қилингунгача бўлган давр (1993-1997 й.й.). Учинчи босқич Ўзбекистон Республикасининг янги ХПК қабул қилинган ва ИПК амалга киритилгунига қадар бўлган давр (1997-2018 й.й.). Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор ваколатларини тартибга соладиган қонунчилик ривожланишининг тўртинчи босқичи янги ИПК қабул қилинган 2018 йилдан то ҳозиргача бўлган даврни ўз ичига олади. Муаллифнинг фикрича, иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг ҳуқуқий асосларини даврларга ажратган ҳолда ўрганиш прокурор иштирокига доир нормаларни таҳлил қилиш ва уни янада ривожлантиришда муҳим омил вазифасини бажаради. Мазкур босқичларни таҳлил қилар экан, диссертант ҳозирги кунда иқтисодий процессуал қонун ҳужжатларини такомиллаштиришнинг муҳим йўналишларидан бири - ҳуқуқни қўллаш амалиётида процессуал қонун ҳужжатларининг татбиқ этилишини осонлаштириш ва шу мақсадда қонун нормаларини ҳаётга татбиқ этилишини таъминлайдиган процессуал механизмларни кучайтириш эканлиги ҳақида хулосага келади. Ҳуқуқни қўллаш амалиётида иқтисодий процессуал қонун ҳужжатларининг татбиқ этилишини осонлаштириш иқтисодий ишларни тўғри ва ўз вақтида кўриб чиқиш ҳамда ҳал этишга омил бўлиши, шу мақсадда амалдаги ИПКда мазкур қонун ҳужжатларида қўлланиладиган атамалар ва юридик таърифлар тезаурусининг берилиши ҳақида хулосага келади.

Диссертант хорижий давлатлар қонунчилик тажрибаси (Беларусь ХПКнинг 1-моддаси) асосида мамлакатимиз ИПКда фойдаланилган асосий атамалар ва уларнинг мазмунини баён этувчи алоҳида модда киритиш таклифини илгари суради. Диссертант ушбу моддада прокурор атамасига қуйидагича таъриф берилишини ва ушбу таъриф орқали прокурорнинг иқтисодий процессда иштирок этиш билан боғлиқ ваколатларини аниқлаштириш имкони яратилишини асослашга ҳаракат қилади: прокурор деганда ваколат доирасида ҳаракат қилувчи Бош прокурор ва унга бўйсинувчи барча прокурорлар, уларнинг ўринбосарлари, катта ёрдамчилар ва ёрдамчилар, катта прокурорлар ва бош бошқарма, бошқарма ва бўлим прокурорлари тушунилади. Диссертантнинг фикрича, ИПКда қўлланилган асосий атама ва таърифларнинг ўз ифодасини топиши Кодекс нормаларини ҳуқуқни қўллаш амалиётида турлича шарҳланишини истисно этиши, уларнинг ҳаётга татбиқ этилишини осонлаштириши ҳамда судлар томонидан қонунларни бир хилда қўлланилишини таъминлашда, шунингдек иқтисодий ишлар бўйича одил

судловни амалга оширишга кўмаклашиш бўйича ихтисослашган прокурорлар корпусини шакллантиришда муҳим ўрин тутиши ҳақида асослантирилган фикр ва таклифларни билдиради.

Бундан ташқари, диссертант судларда иқтисодий ишлар бўйича одил судловни амалга оширишга кўмаклашиш бўйича ихтисослашган прокурорлар корпусини ташкил этиш масалаларига ҳам тўхталиб, уларнинг ҳуқуқий мақомини мамлакатимиз ИПК ва “Прокуратура тўғрисида”ги қонунида мустаҳкамлаш таклифини илгари суради.

Диссертациянинг **“Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг шакллари ва прокурорнинг ҳуқуқий мақоми”** деб номланган иккинчи бобида иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг шакллари ва прокурорнинг ҳуқуқий мақоми, мақсади ва фаолият принципларининг мазмун-моҳияти очиқ берилган, прокурор фуқаронинг, юридик шахснинг ва давлатнинг манфаатларини кўзлаб судга даъво аризаси (ариза) тақдим этиши, прокурорнинг иқтисодий судларда ишларни кўришдаги ваколати ва прокурорнинг ўрни ва аҳамияти илмий-амалий жиҳатдан таҳлил қилинган.

Жумладан, муаллиф тадқиқотда Ш.Шорахметов, М.Мамасиддиқов, М.А.Викут, М.И.Клеандровнинг нуқтаи назарларини таҳлил қилган ҳолда прокурор ишда иштирок этувчи шахслардан фарқли равишда процесда алоҳида мустақил ҳуқуқий мақомни эгаллайди ва бир вақтнинг ўзида қонунийликни таъминлаш каби вазифани амалга оширади, деган хулосани илгари суради. Диссертант ўз хулосасини иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор ишда иштирок этувчи бирон-бир шахс амалга ошира олмайдиган вазифани, яъни суд қарорларининг қонуний ва асослантирилган бўлишига эришиш ҳамда қонун устуворлигини таъминлаш, шунингдек, иқтисодиёт соҳасида корхона, муассаса, ташкилотлар ва тадбиркорлик субъектларининг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқларини ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда ушбу соҳада қонунчиликни мустаҳкамлаш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш каби вазифаларни амалга ошириши билан асослашга ҳаракат қилади. Прокурор зиммасидаги вазифанинг хусусиятидан келиб чиқиб, иқтисодий суд ишларини юритишда иштирок этувчи бошқа шахслардан мустақил равишда ҳаракат қилади, шунинг учун ҳам прокурорнинг процесда тараф ёки процессуал маънода даъвогар деган нуқтаи назар билан келишиб бўлмайди, деган хулосага келади.

Муаллиф судлар томонидан иқтисодий низоларни кўриб чиқишда прокурор иштирокининг тарихий тажрибасини ва ҳозирги кундаги хорижий давлатларнинг қонунчилик тажрибасини чуқур ўрганиб, иқтисодий суднинг процессуал қонунчиликнинг амалдаги нормаларини қўллаш амалиётини таҳлил қилиш асосида судда прокурорнинг процессуал ҳуқуқий мақомини кенгайтириш зарурлиги тўғрисида хулосани илгари суради.

Диссертант томонидан прокурорнинг иқтисодий судда иштирок этишининг прокуратура фаолиятининг бошқа йўналишлари билан боғлиқлигини

таҳлил қилиб, амалдаги қонун ҳужжатларини, Бош прокурорнинг буйруқларини, суд ва прокуратура амалиётини ўрганиш асосида прокуратура органларининг иқтисодий соҳадаги ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва иқтисодий судларга протест киритиш билан боғлиқ ташкилий фаолиятини такомиллаштириш зарур, деган хулосасини асослашга ҳаракат қилган.

Диссертант тадқиқот ишида давлат ва жамият манфаатларига дахлдор бўлган масалалар бўйича бошқа шахслар томонидан тақдим этилган даъво аризаси (аризаси) асосида бошланган процесда прокурор ўз ташаббуси билан иштирок этиш ва иш бўйича фикр бериш ҳуқуқини тиклаш тўғрисида ва иқтисодий судларнинг давлат ва жамият манфаатларига дахлдор бўлган қарорлари устидан прокурор апелляция ва кассация тартибда протест келтириш борасидаги ҳуқуқларини кенгайтириш билан боғлиқ масалаларни таҳлил қилади. Хусусан, тадқиқотчи томонидан бозор иқтисодиётининг жадал ривожланиши шароитида суд харажатларини тўлаш мажбуриятининг мавжудлиги туфайли суд ҳимоясига бўлган ҳуқуқини амалга оширишда қийналаётган шахслар сонининг янада кўпайиши муқаррарлигини инобатга олиб, прокуратура органларининг фуқаролар, юридик шахслар, давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат қилиш борасидаги ҳуқуқларини кенгайтириш мақсадга мувофиқлиги, шу мақсадда мамлакатимиз ИПКнинг 49-моддаси учинчи қисмидан “прокурор бошқа шахсларнинг аризалари билан кўзғатилган ишнинг муҳокамасида ўз ташаббуси билан иштирок этиши мумкин эмас”лиги ҳақидаги нормани чиқариб ташлаш ва суд мазкур ишда прокурор иштирок этиши зарур деб топган ҳолларда прокурор иштирок этиши шартлигини ҳамда қонунда назарда тутилган вазифаларни бажариш учун иш бўйича фикр бериш учун процесга киришишга ҳақли эканлигини назарда тутувчи нормани ИПКга киритиш таклиф қилинган.

Шунингдек, диссертант фикрича, миллий ва хорижий давлатлар қонунчилик тажрибасини таҳлил қилиш ҳамда суд амалиётини ўрганиш натижаларидан келиб чиқиб, мамлакатимиз ИПКда ҳам прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишдаги иштирокининг муҳим шакли бўлмиш - иқтисодий судларга даъво аризасини (аризани) тақдим этиш борасидаги ваколатларини аниқ белгилаш ва прокурорнинг қайси тоифадаги ишларда судга даъво ариза (ариза) киритиши билан боғлиқ нормаларни процессуал қонунчиликда белгилаш мақсадга мувофиқдир. Тадқиқот доирасида амалиётчи юристлар ўртасида ўтказилган сўровнома натижаларига кўра, унда иштирок этган 6286 нафар респондентнинг 83,41 фоизи ушбу масалани ижобий деб баҳолашган.

Муаллиф Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2015 йил 17 ноябрдаги “Иқтисодий судларда ишлар кўрилишида прокурор иштирокининг самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги 125-сонли буйруғида кўрсатилган ишларда прокурор иштироки мажбурийлигини ИПКда ҳам белгилаш лозим, деган хулосага келади.

Диссертант томонидан тадқиқот натижалари бўйича прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритиш жараёнидаги процессуал ҳуқуқий ҳолатини такомиллаштириш мақсадида мамлакатимиз ИПК 49-моддаси бешинчи қисмини қуйидаги таҳрирда баён этиш таклиф қилинади:

“Давлатнинг манфаатларини кўзлаб даъво аризаси (ариза) тақдим этган прокурор даъвогарнинг барча ҳуқуқларидан фойдаланади ва унинг мажбуриятларини ўз зиммасига олади, бундан келишув битими ёки медиатив келишув тузиш ҳуқуқи ҳамда суд харажатларини тўлаш мажбурияти мустасно. Фуқаронинг ва юридик шахснинг манфаатларини кўзлаб даъво аризаси (ариза) тақдим этган прокурор агар даъвогар рози бўлмаса, ўзи арз қилган талабларнинг асосини ёки предметини ўзгартиришга, қўшимча талаблар билдиришга, даъво талабларининг миқдорини кўпайтиришга ёхуд камайитиришга ҳақли бўлмайди.”

Диссертант прокурор томонидан номуайян доирадаги шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан судга даъво (ариза) тақдим этиш ҳуқуқи ва уни амалга ошириш тартиб-таомилларининг қонунчиликка киритилиши айтилиши айни бир вақтда давлатга ҳам, жамиятга ҳам бирдек керакли бўлиб, оммавий тусдаги манфаатларни ҳимоя қилишнинг самарали воситасидир, деган хулосага келади. Бундай даъволарни кўриб чиқиш учун қабул қилган судлар бир вақтнинг ўзида бир гуруҳ шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масаласини ҳал этиб, ўз навбатида талайгина процессуал чиқимларнинг олдини олади. Шу мақсадда диссертант тадқиқот ишида прокурор томонидан номуайян доирадаги шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан судга даъво (ариза) тақдим этиш ҳуқуқи ва уни амалга ошириш механизмлари мамлакатимизнинг иқтисодий процессуал қонунчилигида батафсил тартибга солиниши лозим, деган таклифни илгари сурган. Тадқиқот доирасида ўтказилган сўровномада иштирок этган 6286 нафар респондентдан 49,86 фоизи ушбу норманинг қонунчиликка киритилиши давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва уларнинг мансабдор шахслари томонидан қонунларнинг бажарилишини назорат қилишга кўмаклашади, 24,89 фоизи бундай даъволарни кўриб чиқиш учун қабул қилган судлар бир вақтнинг ўзида бир гуруҳ шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масаласини ҳал этиб, ўз навбатида талайгина процессуал чиқимларнинг олдини олади, 10,75 фоизи эса бу норма айтилиши айни бир вақтда давлатга ҳам, жамиятга ҳам бирдек керакли бўлиб, оммавий тусдаги манфаатларни ҳимоя қилишнинг самарали воситаси ҳисобланади, деган жавобни белгилашган.

Тадқиқот ишининг учинчи боби “**Айрим тоифадаги иқтисодий ишларни судда кўришда прокурор иштирокининг хусусиятлари**” деб номланиб, мазкур бобда тадқиқот доирасида ўрганилган хорижий давлатларнинг (Россия, Беларусь, Қозоғистон, Арманистон) қонунчилик тажрибасида давлат манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида тўловга қобилиятсизлик (банкротлик) тўғрисидаги ишларда прокурорнинг иштироки билан боғлиқ нормалар

мавжудлигини назарда тутиб, ушбу тоифадаги ишларда прокурор иштирокининг ўзига хос жиҳатлари қиёсий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил этилган.

Муаллифнинг фикрича, прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритиш жараёнида иштирок этиш тартиб-таомилини белгиловчи қонун ҳужжатларини ҳамда амалдаги суд амалиётини таҳлил қилиш натижасида ҳозирда прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишдаги иштирокини таъминлашда прокурорнинг ҳуқуқларини чеклаш ва прокурорнинг судда ҳуқуқни ҳимоя қилиш борасидаги ваколатлари ҳамда функцияларини мустақамлаш ва кенгайтириш каби ушбу икки йўналиш кўпроқ кузатилмоқда.

Ҳуқуқшунос олимлар фикрлари ва хорижий давлатлар қонунчилик таҳлили иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор ваколатларини қисқартириш жамиятнинг иқтисодий соҳасида қонун ва тартибни мустақамлаш, давлат ва жамият манфаатларининг, аҳоли аксарият қисмининг ижтимоий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида амалга оширилаётган давлат сиёсатининг йўналишига мувофиқ келмаслиги, қолаверса, “хўжалик айланмасининг инсофсиз иштирокчилари суд ҳокимияти институтидан қонунга хилоф равишда фойдаланиш эҳтимолини истесно қилиш” учун ҳам иқтисодий процессда прокурорнинг давлат манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича ўзига юкланган ваколатларни амалга ошириш мақсадида судга ўз ташаббуси билан даъво аризаси билан мурожаат қилиш ёки суднинг ташаббуси билан ҳамда бошланган процессда ўз ташаббуси билан киришиш ҳуқуқи таъминланиши лозимлиги асослантириб берилган.

Диссертант мамлакатимиз ҳуқуқни қўллаш амалиётини таҳлил қилиб, ИПКда прокурор фақат тарафларнинг мурожаатлари асосида ишларни суддан талаб қилиб олиши ва суд қарорларига протест келтиришга ҳақли эканлигининг белгиланиши оқибатида ишда иштирок этишга жалб қилинмаган, аммо суд қарори ҳуқуқлари ва қонуний манфаатига таъсир этувчи шахслар томонидан келиб тушган мурожаатларни кўриб чиқиш имконияти чекланганини кўрсатади. Жумладан, иқтисодий суд томонидан “О-Ш” АЖ 96,1 млрд. сўмлик мол-мулки ва пул маблағлари бўлишига қарамасдан ноқонуний равишда банкрот деб топилган. Оқибатда 500 нафардан ошиқ ходимларнинг кейинги тақдири сўроқ остида қолиб, жамиятда 53,9 фоиз улушга эга бўлган давлат манфаатларига ҳам жиддий зарар етказилган. Бош прокуратура томонидан Давлат активларини бошқариш агентлиги ва “О-Ш” АЖ касаба уюшмасининг ушбу суд қарорлари устидан йўллаган ўнлаб мурожаатлари кўриб чиқилиб, улар мазкур иш бўйича тараф ҳисобланмаслиги сабабли ушбу иш бўйича ноқонуний суд қарорларига протест келтириш имконияти бўлмаган. Маълумотларга қараганда, биргина 2021 йил йилнинг 6 ойида ишда тараф (даъвогар ёки жавобгар) бўлмаган, бироқ суд қарори ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига таъсир қилган шахслардан келиб тушган 60 та мурожаатларни прокурорлар томонидан кўриб чиқиш ва ноқонуний суд қарорларига протест келтириш имконияти бўлмаган.

Диссертант томонидан ИПКда прокурорнинг давлат мулкини бошқа

шахснинг қонунсиз эгалигидан талаб қилиб олиш тўғрисида, битимларни ҳақиқий эмас деб топиш, уларнинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш тўғрисида иқтисодий судга даъво тақдим этиш ҳуқуқини белгилаш юзасидан тақлиф берилган. Унинг қайд этишича, бюджет, экология, солиқ ва бошқа соҳалардаги юридик шахслар ўз ҳаракатлари билан давлат ва жамиятга энг катта иқтисодий зарар келтиради, шунинг учун ҳам қонунчиликда давлат органлари, маҳаллий ҳокимияти ва бошқа давлат органларга қараганда прокурор судларга жамият манфаатларини ҳимоя қилиш учун даъво ёки ариза бериш борасида кўпроқ ваколатларга эга бўлиши лозим.

Тадқиқотчининг фикрича, прокурорнинг судга ариза билан мурожаат қилиши ва ишнинг муҳокамасида иштирок этиши фақат фуқароларнинг ҳуқуқларини, давлат ёки жамиятнинг қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида амалга оширилиши, прокурорнинг тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда иштирок этиш зарурати аксарият ҳолларда давлатнинг иқтисодий манфаатларини (давлат мулки бўлган корхоналарни банкротлик тўғрисидаги иш юритишда иштирок этиш, давлатнинг бошқа манфаатларини) ҳимоя қилиш зарурати билан боғлиқ эканлигини инобатга олиб, юзага келадиган салбий оқибатларни бартараф этишдан кўра, прокурорнинг ушбу тоифдаги ишларда иштирок этиши банкротлик жараёнидаги ноқонуний хатти-ҳаракатларнинг олдини олишда анча самарали ва мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Шу мақсадда, диссертант томонидан хорижий давлатларнинг қонунчилик тажрибаси таҳлили ва юридик адабиётларда ҳуқуқшунос олимлар томонидан илгари сурилган фикр-мулоҳазалар асосида Ўзбекистон Республикасининг “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш орқали прокурорнинг тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда иштирокини кучайтириш, муқаддам амалда бўлган янги таҳрирдаги “Банкротлик тўғрисида”ги Қонунда прокурор иштирокига доир нормаларни юқорида қайд этилган Қонунда тўлиқ ўз ифодасини топиш чораларини кўриш тақлифи илгари сурилган.

ХУЛОСА

“Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштириш масалалари” мавзусидаги диссертация доирасида олиб борилган тадқиқот ишлари натижасида назарий ва илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган қуйидаги хулосаларга келинди:

I. Илмий-назарий тақлиф ва хулосалар

1. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг ҳуқуқий асосларини таҳлил қилиш натижасида бу борадаги қонунчиликнинг ривожланишини қуйидаги тўрт босқичга ажратиб ўрганиш мақсадга мувофиқлиги ҳақида хулосага келинди: биринчи босқич истиқлолнинг

дастлабки йилларидан то Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (кейинги ўринларда ХПК деб юритилади) тасдиқлангунга қадар бўлган босқични ташкил этади (1991-1993 й.й.). Ислохотларнинг кейинги босқичида (1993-1997 й.й.), яъни 1993 йил 2 сентябрда Ўзбекистон Республикасининг биринчи ХПК тасдиқланди ва амалга киритилди. Ислохотларнинг учинчи босқичида (1997-2018 й.й.) Ўзбекистон Республикасининг янги ХПК қабул қилинди ва 1998 йил 1 январдан эътиборан амалга киритилди. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор ваколатларини тартибга соладиган қонунчилик ривожланишининг тўртинчи босқичи 2018 йилдан то ҳозиргача бўлган даврни ўз ичига олади.

2. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор ваколатларини тартибга соладиган қонунчиликнинг ривожланиш босқичи бу соҳада қуйидаги муҳим йўналишларни аниқлаш имконини берди:

- ҳуқуқни қўллаш амалиётида процессуал қонун ҳужжатларининг татбиқ этилишини осонлаштириш ва шу мақсадда қонун нормаларини ҳаётга татбиқ этилишини таъминлайдиган процессуал механизмларни кучайтириш;

- иқтисодий ишларда одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи ихтисослашган прокурорлар корпусининг ҳуқуқий асосларини ривожлантириш.

3. Диссертант ҳуқуқни қўллаш амалиётида иқтисодий процессуал қонун ҳужжатларининг татбиқ этилишини осонлаштириш иқтисодий ишларни тез, ўз вақтида кўриб чиқиш ва ҳал этишни назарда тутди ва шу мақсадда ИПКда мазкур қонун ҳужжатларида қўлланиладиган атамалар ва юридик таърифлар тезауруси ўз ифодасини топиши муҳим, деган хулосани асослантиради.

4. Прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишда иштирок этиши тартиб-таомилани белгиловчи қонун ҳужжатларини таҳлил қилиш ҳозирда дунё мамлакатлари қонунчилигида прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишдаги иштирокини таъминлашда қуйидаги икки йўналиш кўпроқ кузатилаётганлигини кўрсатмоқда:

биринчи йўналиш – прокурорнинг ҳуқуқларини чеклаш;

иккинчи йўналиш – прокурорнинг судда ҳуқуқни ҳимоя қилиш борасидаги ваколатлари ва функцияларини мустаҳкамлаш ва кенгайтириш.

Миллий ва хорижий олимларнинг фикрлари ҳамда хорижий давлатлар қонунчилик таҳлили асосида мамлакатимизда иқтисодий суд ишларини юритишда прокурорнинг ваколатларини қисқартириш жамиятнинг иқтисодий соҳасида қонун ва тартибни мустаҳкамлаш, давлат ва жамият манфаатларининг, аҳоли аксарият қисмининг ижтимоий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида амалга оширилаётган давлат сиёсатининг йўналишига мувофиқ келмаслиги ҳақида хулоса қилишга асос бўлади.

5. Хўжалик айланмасининг инсофсиз иштирокчилари суд ҳокимияти институтидан қонунга хилоф равишда фойдаланиш эҳтимолини истесно қилиш учун ҳам иқтисодий процессда прокурорнинг давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича ўзига юкланган ваколатларни амалга

ошириш мақсадида судга ўз ташаббусига кўра, даъво аризаси билан мурожаат қилиш ёки суднинг ташаббуси билан ҳамда бошланган процессга ўз ташаббуси билан киришиш ҳуқуқи қонун билан таъминланиши лозим.

6. Миллий ҳуқуқни қўллаш амалиёти ва хорижий давлатлар қонунчилиқ тажрибаси таҳлили асосида ИПКни такомиллаштиришнинг кейинги босқичларида иқтисодий судларда ишлар кўрилишида прокурор ваколатлари доирасини кенгайтириш талаб этилади. Зеро, давлатнинг иқтисодий манфаатларини судда ҳимоя қилишда прокурор иштирокига оид хорижий давлатлар тажрибаси ҳамда бу борада махсус тадқиқотларни амалга оширган олимлар ҳам прокурорнинг давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилишдаги ролини юқори баҳолайди.

7. Прокурор томонидан номуайян шахслар доирасининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш юзасидан судга даъво (ариза) тақдим этиш ҳуқуқи ва уни амалга ошириш тартиб-таомилларининг қонунчиликка киритилиши айна бир вақтда давлатга ҳам, жамиятга ҳам бирдек керакли бўлиб, оммавий тусдаги манфаатларни ҳимоя қилишнинг самарали воситаси ҳисобланади. Бундай даъволарни кўриб чиқиш учун қабул қилган судлар бир вақтнинг ўзида бир гуруҳ шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масаласини ҳал этиб, ўз навбатида талайгина процессуал чиқимларнинг олдини олади.

8. Иқтисодий суд қарорларини қайта кўриш босқичида прокурор иштирокининг тарихини ва ҳозирги кундаги хорижий тажрибани ўрганиш, шунингдек, судлар томонидан процессуал қонун нормаларини қўллаш амалиётини таҳлил қилиш асосида ушбу босқичда прокурорнинг давлат ва жамият манфаатларига дахлдор бўлган суд қарорлари устидан прокурорнинг апелляция ва кассация тартибида протест келтириш борасидаги ваколатларини кенгайтириш зарурлиги асослангилди.

9. Жисмоний шахсларга нисбатан тўловга қобилиятсизлик тартиб-таомилларининг қўлланилишини ҳисобга олган ҳолда, ушбу тоифадаги ишларни кўриб чиқишда прокурорнинг иштирок этиш зарурати қуйидагилар билан асослангилди:

- прокурорнинг судга ариза билан мурожаат қилиши ва ишнинг муҳокамасида иштирок этиши фақат фуқароларнинг ҳуқуқларини, жамият ёки давлатнинг қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида амалга оширилади;

- прокурорнинг тўловга қобилиятсизлик (банкротлик) тўғрисидаги ишларда иштирок этиш зарурати аксарият ҳолларда давлатнинг иқтисодий манфаатларини (давлат мулки бўлган корхоналарни тўловга қобилиятсизлик (банкротлик) тўғрисидаги иш юритишда иштирок этиш, давлатнинг бошқа манфаатларини) ҳимоя қилиш зарурати билан боғлиқ бўлади. Дарҳақиқат, юзага келадиган салбий оқибатларни бартараф этишдан кўра, тўловга қобилиятсизлик жараёнидаги ноқонуний хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш анча самарали ва мақсадга мувофиқдир. Прокурорнинг тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда иштирок этиши эса, шубҳасиз, бунга ҳисса қўшади.

10. Тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларни иқтисодий судларда кўрилиши жараёндан тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун юридик, биринчи навбатда, маъмурий ва жиноий жавобгарликни аниқлаш ва уни амалга оширишда прокурор муҳим роль ўйнайди. Бир сўз билан айтганда, прокурорнинг тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда иштирок этиши ҳуқуқбузарликлар ва жиноятларнинг олдини олиш вазифасини ҳам бажаради. Бу эса қонунчиликда тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда прокурор иштирокини кенгайтириш заруратини асослайди.

II. Қонунчиликни такомиллаштиришга оид таклифлар

11. Миллий ва хорижий давлатлар қонунчилик тажрибасини таҳлил қилиш ҳамда суд амалиётини ўрганиш натижаларидан келиб чиқиб, мамлакатимиз ИПКда ҳам прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритишдаги иштирокининг муҳим шакли бўлмиш - иқтисодий судларга даъво аризасини (аризани) тақдим этиш борасидаги ваколатларини аниқ белгилаш ва прокурорнинг қайси тоифадаги ишларда судга даъво ариза (ариза) киритиши билан боғлиқ нормаларни процессуал қонунчиликда белгилаш мақсадга мувофиқ бўлади. Шу мақсадда, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2015 йил 17 ноябрдаги “Иқтисодий судларда ишлар кўрилишида прокурор иштирокининг самарадорлигини янада ошириш тўғрисида”ги 125-сонли буйруғида назарда тутилган қуйидаги ишларда прокурор иштироки мажбурийлигини ИПКда белгилаш лозим:

- суд ишда прокурорнинг қатнашишини зарур деб топган ҳолларда;
- прокурорнинг аризалари бўйича қўзғатилган ишларда;
- давлат мулкани ҳимоя қилиш билан боғлиқ ишларда;
- юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни аниқлаш тўғрисидаги ишларда;
- мулк ҳуқуқини тан олиш тўғрисидаги ишларда;
- тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда;
- атроф муҳитни муҳофаза этиш ҳақидаги қонунчилик бузилиши билан боғлиқ ишларда;
- давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун ер участкаларининг олиб қўйилиши муносабати билан етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги ишларда.

12. Бозор иқтисодиётининг жадал ривожланиши шароитида суд харажатларини тўлаш мажбуриятининг мавжудлиги туфайли суд ҳимоясига бўлган ҳуқуқини амалга оширишда қийналаётган шахслар сонининг янада кўпайиши муқаррарлигидан келиб чиқиб, прокуратура органларининг фуқаролар, юридик шахслар, давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида судга мурожаат қилиш борасидаги ҳуқуқларини кенгайтириш мақсадга мувофиқ. Шу мақсадда мамлакатимиз ИПКнинг 49-моддаси учинчи қисмидан “прокурор бошқа шахсларнинг аризалари билан қўзғатилган ишнинг муҳокамасида ўз ташаббуси билан иштирок этиши мумкин эмас”лиги ҳақидаги нормани чиқариб ташлаш ва суд мазкур ишда прокурор иштирок

этиши зарур деб топган ҳолларда прокурор иштирок этиши шартлигини ҳамда қонунда назарда тутилган вазифаларни бажариш учун иш бўйича фикр бериш учун процесга киришишга ҳақли эканлигини назарда тутувчи нормани ИПКга киритиш таклиф қилинади.

13. Давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилишнинг натижадорлиги ва самарадорлигини ошириш, тадбиркорлик субъектлари фаолиятига аралашувни истисно қилиш мақсадида “Прокуратура тўғрисида”ги Қонун ва ИПКга давлат ва жамият манфаатига оид ишларнинг кўрилишида прокурор иштирок этиши шартлигини назарда тутувчи нормани киритиш керак.

14. Прокурорнинг иқтисодий суд ишларини юритиш жараёнидаги процессуал ҳуқуқий ҳолатини такомиллаштириш мақсадида ИПК 49-моддаси олтинчи қисмини қуйидаги таҳрирда баён этиш таклиф қилинади:

“Давлатнинг манфаатларини кўзлаб даъво аризаси (ариза) тақдим этган прокурор даъвогарнинг барча ҳуқуқларидан фойдаланади ва унинг мажбуриятларини ўз зиммасига олади, бундан келишув битими ёки медиатив келишув тузиш ҳуқуқи ҳамда суд харажатларини тўлаш мажбурияти мустасно. Фуқаронинг ва юридик шахснинг манфаатларини кўзлаб даъво аризаси (ариза) тақдим этган прокурор агар даъвогар рози бўлмаса, ўзи арз қилган талабларнинг асосини ёки предметини ўзгартиришга, кўшимча талаблар билдиришга, даъво талабларининг миқдорини кўпайтиришга ёхуд камайтиришга ҳақли бўлмайди.”

15. “Прокуратура тўғрисида”ги қонун талабларидан келиб чиқиб, ИПКга ўзгартириш ва кўшимча киритилиши ва қуйидаги таҳрирда баён этилиши таклиф қилинади:

“288¹-модда. Ишни талаб қилиб олиш.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг судьяси кассация шикояти (протести) бўйича тегишли иқтисодий суддан ишни талаб қилиб олишга ҳақли.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди раиси, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори, Қорақалпоғистон Республикаси прокурори, вилоятлар, Тошкент шаҳар, туманлар, шаҳарлар прокурорлари ва уларга тенглаштирилган прокурорлар, шунингдек, уларнинг ўринбосарлари кассация протести киритиш масаласини ҳал этиш учун тегишли иқтисодий суддан ишни талаб қилиб олишга ҳақли”.

16. ИПКда прокурорнинг давлат мулкани бошқа шахснинг қонунсиз эгалигидан талаб қилиб олиш тўғрисида, битимларни ҳақиқий эмас деб топиш, уларнинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш тўғрисида иқтисодий судга даъво тақдим этиш ҳуқуқини белгилаш таклиф қилинади.

17. Бюджет, экология, солиқ ва бошқа соҳалардаги юридик шахслар ўз ҳаракатлари билан давлат ва жамиятга энг катта иқтисодий зарар келтиради, шунинг учун ҳам қонунчиликда давлат органлари, маҳаллий ҳокимият ва бошқа органларга қараганда прокурор судларга жамият манфаатларини

ҳимоя қилиш учун даъво ёки ариза бериш борасида кўпроқ ваколатларга эга бўлиши лозим.

18. Хорижий давлатларнинг қонунчилик тажрибаси таҳлили ва юридик адабиётларда ҳуқуқшунос олимлар томонидан илгари сурилган фикр-мулоҳазалар асосида Ўзбекистон Республикасининг “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш орқали прокурорнинг тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги ишларда иштирокини кучайтириш, муқаддам амалда бўлган Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги “Банкротлик тўғрисида”ги Қонунда прокурор иштирокига доир нормаларни юқорида қайд этилган Қонунда тўлиқ ўз ифодасини топиш чораларини кўриш таклиф қилинади.

**SCIENTIFIC COUNCIL № DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 FOR AWARDING
SCIENTIFIC DEGREES AT THE LAW ENFORCEMENT ACADEMY
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**LAW ENFORCEMENT ACADEMY OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN**

OTAJANOV BOBUR ABDULLAEVICH

**ISSUES OF IMPROVING THE PARTICIPATION OF THE PROSECUTOR
IN ECONOMIC COURT PROCEEDINGS**

12.00.04 - Civil procedural law. Economic procedural law.
Arbitration process and Mediation

ABSTRACT
of the dissertation of Doctor of Philosophy (PhD) on Legal Sciences

Tashkent – 2023

The theme of the Doctor of Philosophy (PhD) dissertation was registered at the Supreme Attestation Commission at the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under the number V2022.2.PhD/Yu594.

The dissertation has been prepared at the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan. The abstract of the dissertation is posted in three (Uzbek, English Russian (summary)) languages on the website of the Scientific Council (www.tsul.uz/uz-ilmiy-kengash) and on the website of Ziyonet information and educational portal (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor:	Muzaffarjon Musajonovich Mamasiddiqov Doctor of Sciences in Law, Professor
Official opponents:	Samarkhodjaev Batyr Bilyalovich Doctor of Sciences in Law, Professor Saidakhmedov Umid Murodovich Doctor of Philosophy in Law, associate Professor
Leading organization:	Lawyers training center under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will be held on April 26, 2023 at 15:00 at the meeting of the One-time Scientific Council No. DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 at the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan (Address: 100047, Tashkent city, Shakhrisabz street, 42. Tel.: (99871) 202-04-96; fax: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

The dissertation is available at the Information Resource Center of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan (registration number 22). (Address: 100047, Tashkent city, Shakhrisabz street, 42, e-mail: info@proacademy.uz).

The abstract of the dissertation is distributed on April 12, 2023.
(Registry protocol № 1 dated on April 12, 2023).

K.O. Sindorov
Chairman of the One-time Scientific Council for Awarding Scientific Degrees, Doctor of Sciences in Law, Professor

N.A. Azizov
Scientific Secretary of the One-time Scientific Council for Awarding Scientific Degrees, Doctor of Philosophy in Law, associate Professor

F.X. Rakhimov
Chairman of the One-time Scientific Seminar at the Scientific Council for Awarding Scientific Degrees, Doctor of Sciences in Law, Professor

INTRODUCTION (annotation of the Doctor of Philosophy (PhD) dissertation)

Relevance and necessity of the dissertation topic. In the world, in order for the economic system to function effectively, it is extremely important to ensure legality in economic processes, especially nowadays. According to The Economist's analysis of the future of the world economy in 2022, "the world economy has been in a recession since 1900, which is indicated by a decrease in per capita GDP that occurs around once every ten years"¹. This shows the relevance of the protection of violated or disputed rights of legal entities and citizens or interests protected by law in the economic sphere, development of effective forms of state influence in ensuring law and order and legality in this area, improving the participation of prosecutor's offices in considering and solving economic cases in courts.

Worldwide, the recovery of the global economy is facing serious challenges amid persistent labor market and supply chain issues and rising inflationary pressures. According to the UN World Economic Situation and Prospects (WESP) 2022, "after expanding by 5.5% in 2021, global output is projected to grow by only 4.0% in 2022 and 3.5% in 2023". According to the research, a robust recovery in 2021 saw the strongest growth in more than 40 years as pre-pandemic levels were surpassed by strong consumer spending, modest investment absorption, and commodities trade². Researches are being carried out on the protection of the violated or disputed rights of enterprises, institutions, organizations and citizens or the interests protected by law in the field of economy, strengthening of legality in the field of economy and prevention of violations, guaranteeing the implementation of justice, improving the legal status of the persons participating in the case, in particular the prosecutor, in the conduct of economic court proceedings by economic courts.

In order for the country's economic system to operate well under the circumstances of the construction of a new Uzbekistan, one of the prosecutor's office's strategic aims is to assure the legality of the processes of economic changes and protect the interests of the state and society in courts. The institution of the prosecutor's participation in economic court proceedings is traditionally considered as a form of state influence on compliance with the rule of law, prevention and elimination of offenses in the economic sphere. The head of the state set tasks such as "all-round support for entrepreneurship, which is the basis of our prosperous life, creation of conditions for foreign investors to operate freely in our country, guaranteed by the prosecutor's office", and this shows the relevance of scientific-theoretical and practical research on the improvement of the powers of the

¹ Global growth is slowing, but not stopping // <https://www.economist.com/finance-and-economics/2022/05/15/global-growth-is-slowing-but-not-stopping-yet>

² World Economic Situation and Prospects 2022 / 13 January 2022 // United Nations, Department of Economic and Social Affairs Economic Analysis // <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-2022/>

prosecutor in economic court proceedings³.

The dissertation will serve to a certain extent in the implementation of the tasks set out in the Economic Procedure Code of the Republic of Uzbekistan (2018), the Civil Procedure Code (2018), the newly revised laws of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office" (2001) and "On Courts" (2021), the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan PD-4850 dated October 21, 2016 "On measures to further reform the judicial system, strengthen the guarantees of reliable protection of the rights and freedoms of citizens", the decree PD-5482, dated July 13, 2018, "On measures to further improve the judicial system and increase confidence in judicial authorities" and decree PD-6034 dated July 24, 2020 "On additional measures to improve the activity of courts and increase the efficiency of justice", PR-60 dated January 28, 2022 "On the new development strategy of Uzbekistan for 2022 - 2026", PR-12 dated January 16, 2023 "On additional measures to effectively organize the implementation of judicial activities", the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan PR-3250 dated August 30, 2017 "On measures to introduce modern information and communication technologies to the activity of courts" and the decree PD-4818 of September 3, 2020 "On measures for the digitization of activities of judicial authorities" and other legislative acts related to the topic.

Compliance of the research with the main priority directions of development of science and technology in the republic. The research was carried out in the framework of the priority direction I. "Formation of a system of innovative ideas and ways to implement them in the social, legal, economic, cultural, spiritual and educational development of an informed society and a democratic state" of the development of science and technology of the republic.

The extent of analysis of the problem. Issues of improving the prosecutor's participation in economic court proceedings have been studied by a number of procedural scientists. Sh.Shorakhmetov, S.A.Yakubov, M.K.Azimov, E.Egamberdiev, M.Mamasiddikov, Z.Esanova, D.Khabibullaev, F.Otakhonov, F.Ibratova, M.Tojiboev, S.Maripova, H. Kochkarov, I. Salimova, O. Pirmatov and K. Avezov have conducted research on some aspects of this topic. The analyzes show that legal scholars of our country have mainly conducted research on the participation of the prosecutor in civil proceedings. In particular, Sh.Shorakhmetov in his textbook described the issues related to the participation of the prosecutor in the commercial (economic) proceedings. While analyzing the participation of the parties in the economic proceedings, Q.Avezov also referred to the ratio between these persons and the prosecutor. However, the analyzes show that legal scholars of our country have mainly conducted research on the participation of the prosecutor in civil proceedings. Special studies on the participation of the prosecutor in civil proceedings were carried out in the works of E. Egamberdiev, M. M. Mamasiddikov, M. Karimov, N. Mirakhmedova, Sh. Shayzakov, U. Shamshidinov.

In the CIS member countries scientific scholars such as N.S. Efremov,

³ Extended meeting of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan // <https://president.uz/uz/1470>

L.Yu.Egorova, A.A.Kovalev, T.I.Otcheskaya, A.M.Sinyakina examined the procedural issues of the prosecutor's participation in economic court proceedings. In particular, Russian scientists N.S. Efremov researched the problems of legal regulation of the prosecutor's participation in civil procedural law, the basics of the prosecutor's participation in arbitration proceedings, and the theoretical and practical aspects of modeling the prosecutor's participation in the modern arbitration process. L. Yu. Egorova studied the theoretical and practical aspects of regulation of private and public law and controversial issues of public interest protection in court. A.A. Kovalev studied the historical and organizational aspects of the prosecutor's participation in arbitration proceedings, the bases and forms of the prosecutor's participation in arbitration proceedings, and issues related to the prosecutor's participation in the consideration of certain categories of cases. In her dissertation, T.I. Otcheskaya discussed the legal issues of securing economic interests, specific aspects of the prosecutor's control as an important element of the mechanism of implementation of laws in the field of protection of the economic interests of the state, the legal and methodological problems of organizing the participation of the prosecutor in the protection of the economic interests of the state in the arbitration court. studied the legislation of distant foreign countries by comparative analysis. A.M. Sinyakina studied some aspects of the prosecutor's participation in insolvency (bankruptcy) cases.

Also, scholars such as Yu. Lutchenko, A. A. Kovalev, I. Yu. Russkikh, T. N. Pushkina, S. S. Kletsenko, A. A. Vlasov, E. V. Konstantinova and E. Yu. Reznik in their works started various debates about the legal significance of the prosecutor's participation in the courts.

Scholar from Belarus, I.E. Martynenko studied the issues of protection of the rights of enterprises, the interests of the state and society by the prosecutor in court.⁴

Although there are no special studies on issues related to the participation of prosecutors in economic courts in foreign countries, many studies have been conducted on issues related to proceedings in international arbitration courts. In particular, Nahal Allahhi at Manchester University worked on doctoral dissertations on "Optimization of Participation in International Arbitration Courts"⁵, Assel Kazbekova at the University of Toronto Law Faculty on "Participation of Third Parties in Arbitration Courts"⁶, Ömer Sever in Istanbul on "Independence of Judges and Prosecutor's Guarantee"⁷ the participation of the prosecutor in the courts has

⁴ A complete list of the works of these scientists is given in the list of used literature of the dissertation.

⁵ The optimization of court involvement in international commercial arbitration. A thesis submitted to the University of Manchester for the degree of Doctor of Philosophy in the Faculty of Humanities 2016 Nahal Allahhi School of Law // https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/54588209/FULL_TEXT.PDF

⁶ The Participation of the Third Parties in the Arbitration Proceedings by Assel Kazbekova

A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Master of Laws (LLM) Faculty of Law University of Toronto // https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/42979/14/Kazbekova_Assel_201311_LLM_thesis.pdf

⁷ T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi Hâkim Bağımsızlığı ve Savcılık Teminatı Danışman Prof. Dr. Zehrettin ASLAN Hazırlayan Ömer SEVER 2502553733 İstanbul 2007 // <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/43120.pdf>

been studied at different levels in the studies.

However, in Uzbekistan, the topic of the research is considered to be urgent since issues related to the participation of the prosecutor in economic court proceedings have not been comprehensively researched on the basis of the legislation of Uzbekistan.

The connection of the dissertation research with the research plans of the higher education institution where the dissertation was completed. The topic of the dissertation was carried out in accordance with the scientific research plan of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan within the framework of the issues "Issues of improving the participation of the prosecutor in economic court proceedings" (2020-2022).

The aim of the research is the development of scientifically based proposals and recommendations on issues of improving the participation of the prosecutor in economic court proceedings.

Objectives of the research:

conducting research on the legal basis and development of the participation of the prosecutor in economic court proceedings in Uzbekistan;

conducting analysis of the participation of the prosecutor and its scientific-theoretical basis in the consideration of economic cases in the courts;

conducting comparative-legal analysis and revealing the essence of the forms of participation of the prosecutor in economic court proceedings;

determining the legal status of the prosecutor in the economic court proceedings and relevant procedural features;

analysis of the grounds and reasons for limiting the participation of prosecutors in economic courts;

analysis of prosecutor's procedural activity and practice at the stage of review of decisions of economic courts;

examining the specific features of the prosecutor's participation in court hearings related to the protection of state property and insolvency cases;

development of scientifically-practically based proposals aimed at improving the powers of the prosecutor in economic court proceedings in Uzbekistan.

The object of the research is social relations related to the improvement of the prosecutor's participation in economic court proceedings.

The subject of the research. It consists of the legal regulation of relations related to the procedural issues of the prosecutor's participation in economic court proceedings in the Republic of Uzbekistan, the practice of applying the law, the experience of foreign countries, and the conceptual approaches and scientific-theoretical views available in legal science.

Research methods. Methods such as comprehensive research of historical, comparative-legal, scientific sources, sociological (surveys), statistical data analysis, interpretation of legal documents, observation, study of law enforcement practices were used in the research.

The scientific novelty of the research is as follows:

it is justified that a prosecutor should have an ultimate right (without any hindrances), in order to expand the participation of the prosecutor in the consideration of cases in economic courts, to claim state property from the illegal ownership of another person, to find the transactions invalid, to submit a claim to the economic court on the application of the consequences of their invalidity;

it is justified to stipulate in the legislation that the prosecutor must participate in the case in cases where the judge considering the case finds it necessary to participate in the case, as one of the important areas of improvement of economic procedural legislation;

it is justified that there is a need for the participation of the prosecutor in the court hearing of the cases regarding protecting the interests of the state and society, preventing illegal actions in insolvency proceedings, in economic courts in order to determine legal (primarily administrative and criminal) liability for violation of insolvency laws and to enforce them;

justified the need to exclude from the third part of Article 49 of the Economic Procedure Code the norm that "the prosecutor may not participate on his own initiative in the discussion of the case initiated by the applications of other persons", with purpose of ensuring that the interests of citizens, legal entities, the state and society are protected in court by the prosecutor's office and in order to ensure the mechanism of implementation of the constitutional rights and powers of the prosecutor;

it is justified that it is necessary to specify in the legislation that, in order to protect the rights of the parties to the insolvency settlement agreement through prosecutorial measures and to ensure legality in this process, the prosecutor should have the right to protest in the appeal procedure a decision on refusal to approve a settlement agreement concluded in a insolvency case;

it is justified to specify an explanation in the the resolution of the Plenum of the Supreme Court, in order to prevent unjustified rejection of appeals (protests) by courts, to ensure that the rights of persons dissatisfied with court decisions are protected by higher courts, regarding the completeness of the list of grounds for returning the appeal (protest) and non-admissibility of extended interpretation;

it is justified to specify an explanation in the the resolution of the Plenum of the Supreme Court that the prosecutor may apply for a review of the court document received in the case in which he participated in newly discovered cases, in order to ensure the participation of the prosecutor in the process of re-examination of legally effective court documents on newly opened cases.

The practical results of the research are as follows:

justified the proposal to introduce norms to the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office" and the EPC, which stipulate that the prosecutor must participate in the consideration of cases related to the state's interest;

justified the proposal regarding the expansion of the prosecutor's powers to file

a protest in the appeal and cassation procedures against the decisions of the economic courts affecting the interests of the state and society;

justified he proposal to clearly define in the EPK the powers of the prosecutor to submit a claim (application) to the economic courts and determine the norms related to the prosecutor's submission of a claim (petition) to the court in which category of cases in the procedural legislation;

justified the proposal aimed at expanding the category of cases in which the prosecutor must participate in economic cases in the order No. 125 of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated November 17, 2015 "On further increasing the efficiency of the prosecutor's participation in the consideration of cases in economic courts";

justified the proposal on passing of the Resolution by the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan "On some issues of the prosecutor's participation in economic court proceedings", as well as in order to resolve issues arising in judicial practice when considering cases in economic courts with the participation of a prosecutor and ensure uniform and correct application of legal norms. The draft of the Resolution "On some issues of the prosecutor's participation in economic court proceedings" was developed and attached to the dissertation work;

justified the proposal to supplement EPC of Uzbekistan with norms stipulating that the prosecutor must participate in a case in cases where the court deems it necessary for the prosecutor to participate in the case, and the prosecutor shall have the right to enter into the proceedings to issue a conclusion on the case in order to fulfill the duties stipulated by the law

Reliability of research results. The reliability of the research results is explained by the fact that the national legal norms, the experience of foreign countries, the practice of applying the law, the results of sociological studies, the analysis of statistical data are summarized and formalized through relevant documents.

Scientific and practical significance of research results. The scientific significance of the research results is justified with the fact that the proposals and scientific conclusions developed as a result of this research will contribute to improving the theoretical foundations of the procedural issues of the prosecutor's participation in economic cases in court and in increasing the effectiveness of the prosecutor's participation in economic cases in court.

The practical significance of the research results is justified with the fact that the findings of the dissertation can be used in the teaching of economic procedural and civil procedural law, ensuring the prosecutor's authority in economic courts and other special modules, conducting research on the topic, relevant orders of the Prosecutor General and in the process of law-making.

Implementation of research results. Based on the scientific findings on the issues of improving the participation of the prosecutor in economic court proceedings:

the proposal "The prosecutor has the right to submit a claim to the economic

court to claim state property from the illegal ownership of another person, to declare transactions invalid, to apply the consequences of their invalidity. The prosecutor must participate in the hearing of the case in the cases provided for by the law or in cases where the court deems it necessary for the prosecutor to participate in the case" was used to develop the third part of Article 49 of the draft Economic Procedure Code of the Republic of Uzbekistan, developed by the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan. The plan of, states: (Reference No. 27/2-191-22 of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan dated August 14, 2022). The implementation of this proposal has served to ensure effective protection of the interests of the state and society in court by the prosecutor.

the proposal "a protest against the decision to refuse approval of the settlement agreement concluded in the insolvency case may be filed in the appeal procedure" is included in paragraph 14 of the Resolution No. 16 of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated April 20, 2021 "On the practice of considering economic cases by the courts in the appeal procedure" (Reference No. 11-24-22 of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated August 17, 2022). The implementation of this proposal has served to ensure that the rights of the parties to the insolvency settlement agreement are protected through prosecutorial enforcement measures.

the proposal "The list of grounds for returning an appeal (protest) provided for in the first part of Article 269 of the EPC is complete and cannot be interpreted in an expanded way" was used as an explanation to develop the paragraph 11 of the Resolution No. 16 of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated April 20, 2021 "On the practice of considering economic cases by the courts in the appeal procedure" (Reference No. 11-24-22 of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated August 17, 2022). The implementation of this proposal has served to protect by the higher courts the rights of persons dissatisfied with court verdicts, to eliminate the mistakes made by the lower courts, in order to prevent unjustified return of the appeal complaint (protest) by the courts.

the proposal (explanation) that the prosecutor participating in the case is considered a participant in the case, he can also apply for the review regarding newly opened cases of the court decision received in the case in which he participated was reflected Resolution No. 18 of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated April 20, 2021 "On amendments and additions to certain Resolutions of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan and the Plenum of the Supreme Economic Court of the Republic of Uzbekistan in connection with the introduction of amendments and additions to the Economic Procedure Code of the Republic of Uzbekistan" and Clause 1 of Resolution No. 111 of the Plenum of the Supreme Economic Court of the Republic of Uzbekistan dated July 25, 2003 "On judicial practice on the application of economic procedural legal acts in the review of judicial documents entered into legal force in newly opened cases" (Reference No. 11-24-22 of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan dated August 17, 2022). The implementation of this proposal has served to ensure

the participation of the prosecutor in the process of re-examination of legal documents on newly opened cases.

Approbation of the research results. The results of this research were discussed at 7 scientific conferences, including 3 international and 4 national scientific-practical conferences and scientific seminars.

Publication of research results. A total of 12 scientific works were published on the subject of the dissertation, including 1 monograph, 4 scientific articles (1 in foreign publications).

The volume and structure of the dissertation. The dissertation consists of an introduction, three chapters including eight paragraphs, conclusion, list of references and appendices. The total volume of the thesis is 151 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introduction** of the dissertation (annotation of the doctoral dissertation) presents the relevance and necessity of the research topic, its relevance with the main priorities of the development of science and technology of the republic, degree of study of the problem, connection of the topic with the research work of the higher education institution where the dissertation was prepared, its goals and objectives, the object and the subject, methods, the scientific novelty and practical result, the reliability of research results, the scientific and practical significance, introduction, approbation, publication of research results, the scope and structure of the dissertation.

The first chapter of the dissertation is entitled as "**Theoretical and legal foundations of the implementation of the participation of the prosecutor in the economic court proceedings**", which discloses the legal basis of the prosecutor's participation in the economic court proceedings in our country and its development, issues of improving the theoretical and legal basis of the prosecutor's participation in the economic court proceedings in the courts.

The author made a comparative analysis of the legislation of national and foreign countries (Russia, Kazakhstan, Belarus) regarding the participation of the prosecutor in economic court proceedings. In these countries, in which cases the prosecutors participate as enshrined in the economic procedural legislation of these countries and in which category of cases the prosecutor has the right to apply to the court with a claim (petition) is clearly defined. The author proposes to introduce it into the national legislation as a positive experience. Analyzing in the case study of 2018-2020, the dissertation research shows that prosecutors have participated in economic courts mainly in cases related to the state interest, including 7.8 percent (48,174) of the total 613,279 cases considered in the first instance, i.e. prosecutors participated in cases related to the state's interest, and a total of 2,153 illegal court decisions were canceled or changed based on prosecutors' appeal (574), cassation (1,417) and control (162) protests. The decisions of the courts to reject the demands for the recovery of 17.5 billion UZS in taxes, customs and other payments, 215 billion UZS for utilities and 1.7 billion UZS in credit debts for the benefit of the

state are annulled based on the protests of the prosecutors. With the above facts, the researcher justifies by the fact that the interests of the state are protected.

The researcher puts forward justified proposals on the expediency to include norms in the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office" and in the EPC, which provide for the mandatory participation of the prosecutor in the consideration of cases related to the state's interest, based on conclusions of legal scholars, analysis of law enforcement practice, results of a social survey conducted among respondents and legislative experience of foreign countries. In addition, at the next stage of improving the EPC of our country, it is required to expand the participation of the prosecutor in the consideration of cases in economic courts. After all, scholars who have carried out special research studies on the experience of foreign countries regarding the participation of the prosecutor in the defense of the state's economic interests in court have also said that the role of the prosecutor in protecting the interests of the state and society is highly valued.

As a result of the analysis of the legal basis of the prosecutor's participation in economic court proceedings, the researcher divides the development of the relevant legislation into the following stages: The first stage is the stage from the first years of independence to the approval of the Commercial (economic) Procedure Code (CPC) of the Republic of Uzbekistan (1991-1993). The second stage is the period from September 2, 1993, when the first CPC of the Republic of Uzbekistan was implemented and until the adoption of the new CPC (1993-1997). The third stage is the period before the adoption of the new CPC of the Republic of Uzbekistan and the implementation of the Economic Procedure Code - EPC (1997-2018). The fourth stage of the development of the legislation regulating the powers of the prosecutor in economic court proceedings includes the period from 2018, when the new EPC was adopted, until now. In the opinion of the author, the study of the legal bases of the prosecutor's participation in economic court proceedings, divided into periods, serves as an important factor in the analysis of the norms of the prosecutor's participation and its further development. Consequently, as a result of the analysis, the researcher comes to the conclusion that one of the important directions of improving economic procedural legal acts is to facilitate the implementation of procedural legal documents in the practice of law enforcement and for this purpose, to strengthen the procedural mechanisms that ensure the implementation of legal norms. It is concluded that facilitating the implementation of economic procedural legal documents in the practice of law enforcement is a factor in the correct and timely consideration and resolution of economic cases, and for this purpose, providing a thesaurus of terms and legal definitions used in these legal documents in the current EPC is important.

Based on the legislative experience of foreign countries (Article 1 of the CPC of the Republic of Belarus) in this regard, the researcher puts forward a proposal to include a separate article in the EPC of our country that describes the main terms used in it and their content. The researcher tries to justify that the term prosecutor is defined as follows in this article and that this definition makes it

possible to clarify the prosecutor's powers related to participation in the economic proceedings: the prosecutor means all prosecutors acting within the scope of authority and subordinate to the Prosecutor General, their deputies, senior assistants and assistants, senior prosecutors and prosecutors of the central department, department and division. According to the researcher, the expression of the main terms and definitions used in the EPC puts forward justified opinions and suggestions that excludes different interpretations of the norms of the Code in the practice of law enforcement, facilitates their implementation, and is important in ensuring uniform application of laws by the courts.

Moreover, the author examines the issue of establishing a corps of prosecutors specialized in assisting in the implementation of justice in economic matters in courts, and puts forward a proposal to strengthen their legal status in the EPC and the law "On the Prosecutor's Office".

The forms of prosecutor's participation in economic court proceedings and the prosecutor's legal status, essence of purpose and principles of their operation as revealed, and the prosecutor's submission of a claim (petition) to the court in the interest of the citizen, legal entity and the state, the authority of the prosecutor to hear cases in economic courts and the role and importance of the prosecutor were analyzed from a scientific and practical point of view in the second chapter of the dissertation – **"Forms of prosecutor's participation in economic court proceedings and legal status of the prosecutor"** which contains three paragraphs.

In particular, as part of the research, the author analyzed the scientific works of legal scholars such as Sh.Shorakhmetov, M.Mamasiddikov, M.A.Vikut, M.I.Kleandrov and puts forward the conclusion that unlike the persons participating in the case, the prosecutor occupies a separate independent legal status in the proceedings and at the same time performs the task of ensuring legality. The researcher substantiates and concludes that in the conduct of economic court cases, the prosecutor has a task that cannot be performed by any person participating in the case, that is, to achieve legal and justified court decisions and to ensure the rule of law. In addition, the prosecutor performs tasks such as protecting the violated or conflicting rights or interests of enterprises, institutions, organizations and business entities in the economic sphere, as well as strengthening legislation in this area and preventing offences in this regard. Based on the nature of the duties of the prosecutor, s/he acts independently of other persons participating in economic court proceedings, therefore, it is concluded that it is not possible to agree with the point of view that the prosecutor is a party in the proceedings or a plaintiff in the procedural sense.

Within the framework of the research, the author deeply studies the historical experience of the participation of the prosecutor in the consideration of economic disputes by the courts and the current legislative experience of foreign countries, and based on the analysis of the practice of applying the current norms of procedural legislation of the economic court, he puts forward a conclusion about the need to expand the procedural legal status of the prosecutor in the court.

Analyzing the relationship of the prosecutor's participation in the economic court with the other tasks of the prosecutor's office, the researcher proposes the need to improve the organizational activities of the prosecutor's office to identify violations in the economic sphere and file protests in the economic courts based on the study of current legal documents, orders of the Prosecutor General, court and prosecutor's office practice.

The author analyzes issues related to expanding the rights of the prosecutor to participate on his own initiative and restoring the prosecutor's right to give an opinion on the case in the process initiated on the basis of a claim (application) submitted by other persons on issues related to the interests of the state and society, and expanding the prosecutor's rights to appeal and cassation against decisions of economic courts that affect the interests of the state and society. Specifically, according to the researcher, taking into account the inevitable increase in the number of persons who have difficulties in exercising their right to judicial protection due to the existence of the obligation to pay court costs in the conditions of the rapid development of the market economy, it is expedient to expand the rights of the prosecutor's office to appeal to the court in order to protect the interests of citizens, legal entities, the state and society. The researcher proposes to exclude from the third part of Article 49 of the EPC the norm that "the prosecutor may not participate on his own initiative in the discussion of the case initiated by the applications of other persons", it is proposed to include a norm in the EPC that implies that in cases where the court deems it necessary for the prosecutor to participate in this case, the prosecutor must participate and has the right to enter into the procedure to give an opinion on the case in order to fulfill the duties stipulated by the law.

In addition, according to the author, based on the results of the analysis of the legislative experience of national and foreign countries and the study of judicial practice, it is appropriate to clearly define their authority to submit a claim (application) to economic courts in the EPC, which is an important form of the prosecutor's participation in economic court proceedings, and determine the norms related to the prosecutor's submission of a claim (petition) to the court in which category of cases in the procedural legislation. According to the results of a survey conducted among practicing lawyers as part of the study, 83.41% of the 6,286 respondents who took part in it evaluated this issue positively.

Also, it is concluded that the mandatory participation of the prosecutor in the cases specified in the order No. 125 of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated November 17, 2015 "On further increasing the efficiency of the participation of the prosecutor in the consideration of cases in economic courts" should be established in the EPC.

In order to improve the procedural legal status of the prosecutor in the process of economic court proceedings, based on the results of the research, the researcher proposed to state the fifth part of Article 49 of the EPC in the following wording: "A prosecutor who files a claim (application) in the interests of the state enjoys all the rights of the claimant and undertakes his obligations, except for the right to enter

into a settlement agreement or mediation agreement and the obligation to pay court costs. If the plaintiff does not agree, the prosecutor who has filed a claim (application) in the interests of a citizen and a legal entity will not have the right to change the basis or subject of the claims he has made, to make additional claims, to increase or decrease the amount of claims."

According to the researcher, the right of the prosecutor to submit a claim (petition) to the court for the protection of the rights and legal interests of an indefinite number of persons and the implementation of the procedures for its implementation in the legislation is equally necessary for both the state and the society, and it is an effective means of protecting public interests. Courts accepting such claims to consider at the same time solve the issue of protecting the rights of a group of persons, and in turn prevent many procedural costs. For this purpose, the researcher put forward the proposal that the right of the prosecutor to submit a claim (petition) to the court in order to protect the rights and legal interests of individuals in an undefined circle (indefinite number of persons) and the mechanisms of its implementation should be regulated in detail in the economic procedural legislation of our country.

49.86 percent of the 6286 respondents who participated in the survey conducted as part of the study believe that the introduction of this norm into the legislation will help control the implementation of laws by state authorities and management bodies, local state authorities and their officials. 24.89 percent of the respondents agreed that the courts accepting such claims to consider at the same time solve the issue of protection of the rights of a group of persons, and in turn prevent many procedural costs, 10.75 percent of the respondents stated that this norm is necessary for both the state and society at the same time, and is an effective means of protecting public interests.

The third chapter of the research work is entitled as "**Features of the participation of the prosecutor in the trial of certain types of economic cases**" and it examines issues such as existence of norms related to the participation of the prosecutor in insolvency (bankruptcy) cases in order to protect the interests of the state, based on the legal experience of the foreign countries (Russia, Belarus, Kazakhstan and Armenia). Referring to this, specific aspects of the prosecutor's participation in this category of cases are analyzed from a comparative legal point of view.

As a result of the analysis of the legal documents and current judicial practice determining the procedure for the participation of the prosecutor in economic court proceedings, the author finds that there are two directions more commonly observed, first, it is now possible to limit the rights of the prosecutor in ensuring the participation of the prosecutor in economic court proceedings and, second, we need to strengthen and expand the powers and functions of the prosecutor in the protection of rights in court.

The opinions of national and foreign scientists and the analysis of the legislation of foreign countries show that the reduction of the powers of the

prosecutor in economic court proceedings is not in accordance with the direction of the state policy, which is implemented to strengthen law and order in the economic sphere of society, protect the interests of the state and society, and the social rights of the majority of the population.

In addition, it is justified that in order to "exclude the possibility of illegal use of the institution of judicial power by unscrupulous participants in the economic turnover" and in order to exercise the powers entrusted to the prosecutor to protect the interests of the state in the economic proceedings, we need to provide the right to apply to the court on his own initiative (or on the initiative of the court) and to enter on his own initiative in the initiated proceedings.

Analyzing the law enforcement practice of our country, the researcher highlights that EPC specifies the fact that the prosecutor has the right to request cases from the court only based on the appeals of the parties and to protest court decisions, which limits the prosecutor's opportunity to consider appeals received by persons who are not involved in the case, but whose rights and legal interest may be under effect of the court decision.

In particular, "O-Sh" JSC was illegally declared bankrupt by the economic court despite the fact that it has 96.1 billion soums of property and funds. As a result, the future of more than 500 employees was under question, and the interests of the state, which has a 53.9 percent shares in the company, were seriously damaged. The Prosecutor General's Office, in the context of reviewing dozens of appeals sent by the State Assets Management Agency and the trade union of "O-Sh" JSC, did not have an opportunity to protest against the illegal court decisions in this case since they are not considered parties to this case. According to the data, only in 6 months of 2021, prosecutors did not have the opportunity to consider 60 appeals received from persons who were not parties (plaintiffs or defendants) to the case, but whose rights and legal interests were affected by the court decision, and to protest illegal court decisions.

A proposal was made by the researcher to include in the EPC norms regarding the determination of the prosecutor's right to claim the state property from the illegal ownership of another person, to find the transactions invalid, to apply the consequences of their invalidity to the economic court. He noted that legal entities in the budget, ecology, tax and other fields cause the greatest economic damage to the state and society with their actions, therefore, in the legislation, the prosecutor, compared to state bodies, local authorities and other state bodies, should have more powers in terms of filing a lawsuit or application to the courts to protect the interests of society.

According to the researcher, taking into account that the prosecutor's application to the court and participation in the case hearing are carried out for the purpose of protecting the rights of citizens, the interests of the state or society protected by law, and the prosecutor to participate in insolvency cases is in most cases related to the need to protect the economic interests of the state (participation in bankruptcy proceedings of state-owned enterprises, other interests of the state),

rather than eliminating negative consequences, the participation of the prosecutor in this category of cases is more effective and appropriate in preventing illegal actions in the bankruptcy process. To this end, based on the analysis of the legislative experience of foreign countries and opinions put forward by legal scholars in the legal literature, the author proposes to strengthen the participation of the prosecutor in insolvency cases by introducing amendments and additions to the Law of the Republic of Uzbekistan "On Insolvency", it is necessary to take measures to fully express the norms of the participation of the prosecutor in the new version of the Law "On Bankruptcy" that was already in force formerly.

CONCLUSION

As a result of the research work carried out on the issues of improving the participation of the prosecutor in economic court proceedings, the following conclusions of theoretical and scientific-practical importance were developed:

I. Scientific and theoretical proposals and conclusions

1. As a result of the analysis of the legal basis of the prosecutor's participation in economic court proceedings, it was concluded that it is appropriate to study the development of legislation in this regard by dividing it into the following four stages: The first stage is the stage from the first years of independence to the approval of the Commercial (economic) Procedure Code (CPC) of the Republic of Uzbekistan (1991-1993). The second stage is the period from September 2, 1993, when the first CPC of the Republic of Uzbekistan was implemented and until the adoption of the new CPC (1993-1997). In the third stage of reforms (1997-2018), the new Economic Procedure Code of the Republic of Uzbekistan was adopted and implemented from January 1, 1998. The fourth stage of the development of the legislation regulating the powers of the prosecutor in economic court proceedings covers the period from 2018 to the present.

2. The stage of development of the legislation regulating the powers of the prosecutor in economic court proceedings made it possible to identify the following important directions in this area:

- to facilitate the implementation of procedural legislation in the practice of law enforcement and for this purpose to strengthen the procedural mechanisms that ensure the implementation of legal norms;

- development of the legal basis of the corps of specialized prosecutors assisting in the administration of justice in economic proceedings.

3. The author justifies the importance of providing the thesaurus of terms and legal definitions used in these legal documents in the Economic Procedure Code (EPC), taking into account that facilitating the implementation of economic procedural legal acts in the practice of law enforcement implies quick and timely consideration and resolution of economic cases.

4. The analysis of the legal documents determining the procedure for the participation of the prosecutor in the economic court proceedings shows that the

following two directions are more often observed in the legislation of the countries of the world in ensuring the participation of the prosecutor in the economic court proceedings:

the first direction - to limit the rights of the prosecutor;

the second direction - to strengthen and expand the powers and functions of the prosecutor to protect the rights in court proceedings.

The researcher concludes that reduction of powers of the prosecutor in economic court proceedings in our country based on the opinions of national and foreign scientists and the analysis of the legislation of foreign countries does not correspond to the state policy implemented in the economic sphere of society to strengthen law and order, to protect the interests of the state and society, and the social rights of the majority of the population.

5. The researcher concludes that there is a need to provide the right to apply to the court on his own initiative (or on the initiative of the court) and to enter on his own initiative in the initiated proceedings in order to "exclude the possibility of illegal use of the institution of judicial power by unscrupulous participants in the economic turnover" and in order to exercise the powers entrusted to the prosecutor to protect the interests of the state in the economic proceedings.

6. In addition, based on the analysis of the practice of applying national law and the legislative experience of foreign countries at the next stage of improving the EPC, it is required to expand the participation of the prosecutor in the consideration of cases in economic courts. After all, scholars who have carried out special research studies on the experience of foreign countries regarding the participation of the prosecutor in the defense of the state's economic interests in court have also said that the role of the prosecutor in protecting the interests of the state and society is highly valued.

7. According to the researcher, the right of the prosecutor to submit a claim (petition) to the court and its procedure for the protection of the rights and legal interests of an indefinite number of persons and the implementation of the procedures for its implementation in the legislation is equally necessary for both the state and the society, and it is an effective means of protecting public interests. Courts accepting such claims to consider at the same time solve the issue of protecting the rights of a group of persons, and in turn prevent many procedural costs.

8. Based on the study of the history of the prosecutor's participation in the review of economic court decisions and the current foreign experience, as well as the analysis of the practice of applying procedural law norms by the courts, at this stage, justified the need to expand the powers of the prosecutor to protest court decisions affecting the interests of the state and society in the appeal and cassation procedure.

9. Taking into account the application of insolvency procedures to individuals, the need for the participation of the prosecutor in the consideration of cases of this category is justified by the following:

- the prosecutor's application to the court and participation in the hearing of the case is carried out only for the purpose of protecting the rights of citizens, the interests of the society or the state protected by law;

- the need for the prosecutor to participate in insolvency (bankruptcy) proceedings is in most cases related to the need to protect the economic interests of the state (participation in insolvency (bankruptcy) proceedings of state-owned enterprises, other interests of the state). In fact, it is more effective and desirable to prevent illegal actions in the insolvency process than to eliminate the negative consequences that arise. And the participation of the prosecutor in insolvency proceedings undoubtedly contributes to this.

10. The prosecutor plays an important role in determining the legal, first of all, administrative and criminal responsibility for the violation of the legislation on insolvency from the process of consideration of bankruptcy cases in economic courts and its implementation. In a word, the participation of the prosecutor in bankruptcy cases serves as a deterrent to offenses and crimes, which further justifies the need to expand the participation of the prosecutor in bankruptcy cases.

II. Proposals for improving the legislation

11. Based on the results of the analysis of the legal experience of national and foreign countries and the study of court practice, the important form of the prosecutor's participation in economic court proceedings - clearly defining the powers of the prosecutor to submit a claim (application) to the economic courts and in which category of cases the prosecutor can go to court in the EPC it is appropriate to define the norms related to filing a claim (application) in the procedural legislation. For this purpose, it is necessary to determine the mandatory participation of the prosecutor in the following cases provided for in the order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated November 17, 2015 No. 125 "On further increasing the efficiency of the participation of the prosecutor in the consideration of cases in economic courts" in the EPC:

- in cases where the court deems it necessary for the prosecutor to participate in the case;

- in the cases initiated according to the prosecutor's applications (request);

- in cases related to the protection of state property;

- in cases of determination of facts of legal importance;

- in cases of recognition of property rights;

- in insolvency cases;

- in cases related to violations of environmental protection legislation;

- in cases of compensation for the damage caused in connection with the confiscation of land plots for state and public needs.

12. Specifically, according to the researcher, taking into account the inevitable increase in the number of persons who have difficulties in exercising their right to judicial protection due to the existence of the obligation to pay court costs in the conditions of the rapid development of the market economy, it is expedient to expand the rights of the prosecutor's office to appeal to the court in order to protect the

interests of citizens, legal entities, the state and society. The researcher proposes to exclude from the third part of Article 49 of the EPC the norm that "the prosecutor may not participate on his own initiative in the discussion of the case initiated by the applications of other persons", it is proposed to include a norm in the EPC that implies that in cases where the court deems it necessary for the prosecutor to participate in this case, the prosecutor must participate and has the right to enter into the procedure to give an opinion on the case in order to fulfill the duties stipulated by the law.

13. In order to increase the effectiveness and efficiency of the protection of the interests of the state and society, and to exclude interference in the activities of business entities, it is necessary to include in the Law "On the Prosecutor's Office" and the EPC a norm that stipulates the participation of the prosecutor in the consideration of cases related to the interest of the state and society.

14. In order to improve the procedural legal status of the prosecutor in the economic court proceedings, the researcher proposed to state the fifth part of Article 49 of the EPC in the following wording: "A prosecutor who files a claim (application) in the interests of the state enjoys all the rights of the claimant and undertakes his obligations, except for the right to enter into a settlement agreement or mediation agreement and the obligation to pay court costs. If the plaintiff does not agree, the prosecutor who has filed a claim (application) in the interests of a citizen and a legal entity will not have the right to change the basis or subject of the claims he has made, to make additional claims, to increase or decrease the amount of claims."

15. Based on the requirements of the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office", it is proposed to amend the EPC of the Republic of Uzbekistan in the following edition:

"Article 288¹. Requisitioning a case

The judge of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan has the right to requisition a case from the relevant economic court on a cassation complaint (protest).

The chairman of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan, the prosecutor of the Republic of Karakalpakstan, the prosecutors of the regions, the city of Tashkent, the districts, the cities, and the prosecutors equivalent to them, as well as their deputies, have the right to requisition a case from the relevant economic court to resolve the issue of filing a cassation protest.

16. In EPC, it is proposed to determine the right of the prosecutor to submit a claim to the economic court to claim the state property from the illegal ownership of another person, to find the transactions invalid, and to apply the consequences of their invalidity.

17. Legal entities in the budget, ecology, tax and other fields cause the greatest economic damage to the state and society by their actions, therefore, in the legislation, the prosecutor should have more powers to file a lawsuit or petition to

protect the interests of society than state bodies, local authorities and other bodies.

18. On the analysis of the legislative experience of foreign countries and opinions put forward by legal scholars in the legal literature, the author proposes to strengthen the participation of the prosecutor in insolvency cases by introducing amendments and additions to the Law of the Republic of Uzbekistan "On Insolvency", it is necessary to take measures to fully express the norms of the participation of the prosecutor in the new version of the Law "On Bankruptcy" that was already in force formerly.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc. 31/31.12.2020.Уч.67.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН**

ОТАЖАНОВ БОБУР АБДУЛЛАЕВИЧ

**ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УЧАСТИЯ ПРОКУРОРА В
ЭКОНОМИЧЕСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ**

12.00.04 — Гражданское процессуальное право. Экономическое процессуальное право.
Третейский процесс и медиация.

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по юридическим наукам

г. Ташкент – 2023 год

Тема диссертационной работы доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за номером B2022.2.PhD/Yu594.

Диссертация выполнена в Правоохранительной академии Республики Узбекистан.

Автореферат диссертации на трех языках (узбекском, английском и русском, (резюме) размещен на веб-сайте Научного совета (www.proacademy.uz) информационно-образовательном портале «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Научный руководитель:	Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович доктор юридических наук, профессор
Официальный оппоненты:	Самарходжаев Батыр Билялович доктор юридических наук, профессор Сайдахмедов Умид Муродович доктор философии по юридическим наукам, доцент
Ведущая организация:	Центр повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции Республики Узбекистан

Защита диссертации состоится 26 апреля 2023 г. в 15:00 на заседании научного совета DSc. 31/31.12.2020.Yu.67.01 при Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Правоохранительной академии Республики Узбекистан (зарегистрирована под № 22). (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42, e-mail: info@proacademy.uz).

Автореферат диссертации разослан 12 апреля 2023 г.

(протокол реестр № 1 от 12 апреля 2023 г.)

К.О. Синдоров

Председатель разового научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

Н.А. Азизов

Секретарь разового научного совета по присуждению ученых степеней, доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

Ф.Х. Рахимов

Председатель научного семинара при разовом научном совете по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация докторской (PhD) диссертации)

Цель исследования заключается в разработке научно-обоснованных предложений и рекомендаций по вопросам совершенствования участия прокурора в экономическом судопроизводстве.

Объектом исследования являются социальные отношения, связанные с совершенствованием участия прокурора в экономическом судопроизводстве.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обосновано, что в целях расширения участия прокурора в рассмотрении дел в экономических судах прокурор без каких-либо препятствий имеет право предъявлять иск в экономический суд о взыскании государственного имущества с незаконного владения другим лицом, признании сделок в отношении него недействительными, применении последствий их недействительности;

обосновано, что в качестве одного из важнейших направлений совершенствования экономического процессуального законодательства является законодательное закрепление за судьей, рассматривающим дело, возможности привлечения к участию к данному делу прокурора, в тех случаях, когда по его мнению такое участия является обязательным;

обосновано участие прокурора в судебных заседаниях по делам о банкротстве в целях защиты интересов государства и общества, предупреждения неправомерных действий в процессе банкротства, определения правовой, в первую очередь, административной и уголовной ответственности за нарушение правовых актов и их реализация;

в целях расширения прав органов прокуратуры на обращение в суд в защиту интересов граждан, юридических лиц, государства и общества предлагается исключить из части третьей статьи 49 Экономического процессуального кодекса норму о том, что «прокурор по собственной инициативе не может участвовать в разбирательстве дела, возбужденного по заявлению других лиц»;

обосновано предложение законодательно предусмотреть защиту прав сторон мирового соглашения, заключенного по делу о банкротстве, мерами прокурорского воздействия, а также право прокурора в апелляционном порядке подать протест на постановление об отказе в утверждении мирового соглашения, заключенного по делу о банкротстве, в целях обеспечения законности в этом процессе;

в целях недопущения необоснованного отклонения апелляции (протеста) судами, обеспечения защиты вышестоящими судами прав лиц, несогласных с решениями суда, в Постановлении Пленума Верховного суда обосновано предложение о закрытости и недопустимости расширенного толкования перечня оснований для отклонения апелляции (протеста);

обосновано предложение о разъяснении в Постановлении Пленума Верховного суда, что в процессе пересмотра вступивших в законную силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в целях обеспечения участия прокурора, последний может обратиться с ходатайством о пересмотре

судебного акта, принятого по делу, в котором он участвовал, по вновь открывшимся обстоятельствам.

Внедрение результатов исследования. На основании научных результатов, полученных при анализе вопросов совершенствования участия прокурора в экономическом судопроизводстве:

предложение о том, что «Прокурор вправе обратиться с иском в экономический суд об истребовании государственного имущества из незаконного владения другого лица, признании сделок недействительными, применении последствий их недействительности. Прокурор обязан участвовать в рассмотрении дела в случаях, предусмотренных законом, или в случаях, когда суд признает необходимым участие прокурора в деле» нашло свое отражение в части третьей статьи 49 проекта Экономического процессуального кодекса Республики Узбекистан, разработанного Генеральной прокуратурой Республики Узбекистан (Акт Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан от 14 августа 2022 года № 27/2-191-22). Принятие данного предложения обеспечит эффективную защиту прокурором интересов государства и общества;

предложение о том, что «определение об отказе в утверждении мирового соглашения, заключенного по делу о банкротстве, может быть опротестовано в апелляционном порядке» было использовано при формировании пункта 14 Постановления Пленума Верховного суда Республики Узбекистан «О практике рассмотрения судами экономических дел в апелляционном порядке» № 16 от 20 апреля 2021 года (Акт Верховного суда Республики Узбекистан от 17 августа 2022 года № 11-24-22). Принятие данного предложения послужило обеспечению защиты мерами прокурорского принуждения прав сторон мирового соглашения, заключенного по делу о банкротстве;

объяснение о том, что «перечень оснований для возвращения апелляционной жалобы (протеста), предусмотренный в части первой статьи 269 ЭПК, является исчерпывающим и расширительному толкованию не подлежит» было использовано при формировании пункта 11 Постановления Пленума Верховного суда Республики Узбекистан «О практике рассмотрения судами экономических дел в апелляционном порядке» № 16 от 20 апреля 2021 года (Акт Верховного суда Республики Узбекистан от 17 августа 2022 года № 11-24-22). Принятие данного предложения послужило защите вышестоящими судами прав лиц, несогласных с судебными решениями, устранению недостатков, допущенных нижестоящими судами, недопущению необоснованного возвращения судами апелляционной жалобы (протеста);

разъяснение о том, что «в связи с тем, что прокурор, участвующий в деле, считается лицом, участвующем в деле, он также вправе обратиться в суд с заявлением о пересмотре вступившего в законную силу судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам, принятого по делу, в котором принимал участие» было использовано при совершенствовании пункта 1 Постановления Пленума Высшего Хозяйственного суда Республики Узбекистан «О судебной практике по применению экономического процессуального законодательства

при пересмотре вступивших в законную силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам» от 25 июля 2003 года № 111 Постановлением Пленума Верховного суда Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые Постановления Пленума Верховного суда Республики Узбекистан и Пленума Высшего Хозяйственного суда Республики Узбекистан в связи с внесенными изменениями и дополнениями в Экономический процессуальный кодекс Республики Узбекистан» (Акт Верховного суда Республики Узбекистан от 17 августа 2022 года № 11-24-22). Принятие данного предложения послужило обеспечению участия прокурора в процессе пересмотра вступившего в законную силу судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам.

Структура и объем диссертации. Структура диссертации состоит из введения, 3 глав объединяющих 8 параграфов, заключения, списка использованной литературы и приложений. Объем диссертации составляет 151 страница.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS

I бўлим (I part; I часть)

1. Отажанов Б.А. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштироки // Монография. Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. –Тошкент, “Lesson press”. 2022. -106 бет.

2. Отажанов Б.А. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг асосларини такомиллаштириш масалалари // Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари. “Ёш олимлар минбари”. Илмий-амалий конференция материаллари. II жилд / Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. –Т.: “Lesson press”. 2020. –Б. 556-570.

3. Отажанов Б.А. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокини такомиллаштириш масалалари // “Замонавий юридик илм-фан ва таълим: долзарб муаммолар ва уларни ҳал этиш йўллари” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари. Бош прокуратура академияси. // Масъул муҳаррир Е.В. Коленко. – Тошкент: “Lesson press”. 2021. – Б.495-510.

4. Отажанов Б.А. Совершенствование полномочий прокурора в экономическом судопроизводстве: анализ и предложение // “Одиллик мезони” илмий-амалий, ҳуқуқий журнал, 11-сон, 2021. – Б. 55-59.

5. Отажанов Б.А. Improving the powers of the prosecutor in economic judicial proceedings: analysis and proposal // Ўзбекистон прокуратураси: кеча, бугун ва эртага” мавзусида халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами, I-жилд. Бош прокуратура академияси // Масъул муҳаррирлар Е.В.Коленко, ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. – Тошкент: “EFFECT-D”. 2022. – Б. 320-327. (Мазкур мақола Олий аттестация комиссиясининг 30.11.2021 йилги 01-11/244/1-сонли хати билан хорижий илмий нашрларда чоп этилган илмий мақолага тенглаштирилган.)

6. Отажанов Б.А. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор ўрни // “Ҳуқуқ ва бурч” ижтимоий-ҳуқуқий, илмий журнал, №3 (195) /2022. – Б. 34-39.

7. Отажанов Б.А. Иқтисодий суд ишларини юритиш жараёнида прокурорнинг ўрни // “Қонунчилик муаммолари ахборотномаси” илмий-амалий журнал. №2/2022. – Б. 35-37.

8. Отажанов Б.А. Иқтисодий суд ишларини юритишда прокурор иштирокининг шаклларини такомиллаштириш масалалари // Studiez in Economics and Education in the Modern Word. International scientific online conference/ In volume 2 issue 6 april 2023.

9. Отажанов Б.А. Иқтисодий судларнинг қарорларини қайта кўриш босқичида прокурорнинг процессуал фаолияти // “Шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг долзарб масалалари” илмий-амалий конференция материаллари тўплами. Бош прокуратура академияси. // Масъул муҳаррирлар ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов, ю.ф.д., (PhD) Ш.И.Шайзаков. – Тошкент: “Lesson press”. 2022. – Б. 345-360.

II бўлим (II часть; II part)

10. Отажанов Б.А. Прокурорнинг ҳуқуқий ҳолати ва унинг иқтисодий суд ишларини юритиш жараёнидаги ўрни // Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари (илмий-амалий конференция тўплами) // Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. –Тошкент, “TOP IMAGE MEDIA”. 2021. –Б. 510-520.

11. Отажанов Б.А. Давлат мулкини ҳимоя қилиш билан боғлиқ ишларни судда кўришда прокурор иштирокининг ўзига хос хусусиятлари // “Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари: одил судлов ва юридик ёрдам имкониятлари” мавзусида халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами. Бош прокуратура академияси. // Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. – Тошкент: “Lesson press”. 2022. – Б.504.

12. Отажанов Б.А. Банкрот деб топиш тўғрисидаги ишларда прокурор иштироки // “Шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг долзарб масалалари” илмий-амалий конференция материаллари тўплами. Бош прокуратура академияси. // Масъул муҳаррирлар ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов, ю.ф.д., (PhD) Ш.И.Шайзаков. – Тошкент: “Lesson press”. 2022. – Б. 300-315.

Автореферат “Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси ахборотномаси” журнали таҳририятида таҳрирдан ўтказилиб, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 12.04.2023 йил.
Бичими 60x84 ¹/₁₆, «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулида босилди.
Шартли босма табағи 3,2. Адади: 100. Буюртма: № 93.
Тел (99) 832 99 79; (99) 817 44 54.
“IMPRESS MEDIA” МЧЖ босмаҳонасида босилди.
Тошкент ш., Яккасарой тумани, Қушбеги кўчаси, 6-уй.